อนุสรณ์

ในงานฌาปนกิจศพ

คุณพ่อเหลือบ พหุลานนท์

ณ เมรุวัดปฐมบุตรอิศราราม (ยี่ส่าย)

าหรุ อ. บางกอกน้อย จ. ธนบุรี

นที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๐๘



อนุสรณ์

ในงานฌาปนกิจศพ

คุณพ่อเหลือบ พหุลานนท์

ณ เมรุวัดปฐมบุตรอิศราราม (ยี่ส่าย)

ต. บางบำหรุ อ. บางกอกน้อย จ. ธนบุรี

วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๐๘

คำนำ

ข้าพเจ้าได้จัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ขึ้นมา ก็เนื่องจากคุณพ่อที่ล่วงลับไปแล้วได้ปรารภกับข้าพเจ้าตั้งแต่ท่านยังมีชีวิตอยู่ ถ้าท่านจากโลกนี้ไปแล้ว ขอให้พิมพ์หนังสือให้หนึ่งเล่ม และวาระสุดท้ายท่านได้จากลูก ๆ และญาติพี่น้องไปเมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๐๘ ต่อมาข้าพเจ้าก็ได้ปรึกษากับพี่แถบ พหุลานนท์ ที่จะจัดพิมพ์หนังสือขึ้นเป็นอนุสรณ์ ในวันฌาปนกิจของคุณพ่อวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๐๘ และก็ได้รับความร่วมมือจากพี่แถบได้ติดต่อขอเรื่องที่เป็นสาระและประโยชน์จาก มหาสำลี และอาจารย์แย้ม ประพัฒน์ทอง ห.น. อนุศาสนาจารย์กองทัพอากาศ และ พี่สุนทร อินทรศักดา ได้เขียนคำโคลงไว้อาลัยให้ ๑ โคลง ข้าพเจ้าจึงขอขอบพระคุณท่านทั้งสามนี้ไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

หากหนังสือที่ข้าพเจ้าจัดพิมพ์ขึ้นนี้มีการผิดพลาดประการใด ขออโหสิให้กับข้าพเจ้าด้วย แต่ถ้ามีผลดีและประโยชน์บ้าง ข้าพเจ้าขออุทิศส่วนกุศลความดีอันนี้ อุทิศให้กับคุณพ่อที่ล่วงลับไปแล้วด้วย.

สมบัติ ทีประวิภาต

๙ เมษายน ๒๕๐๘

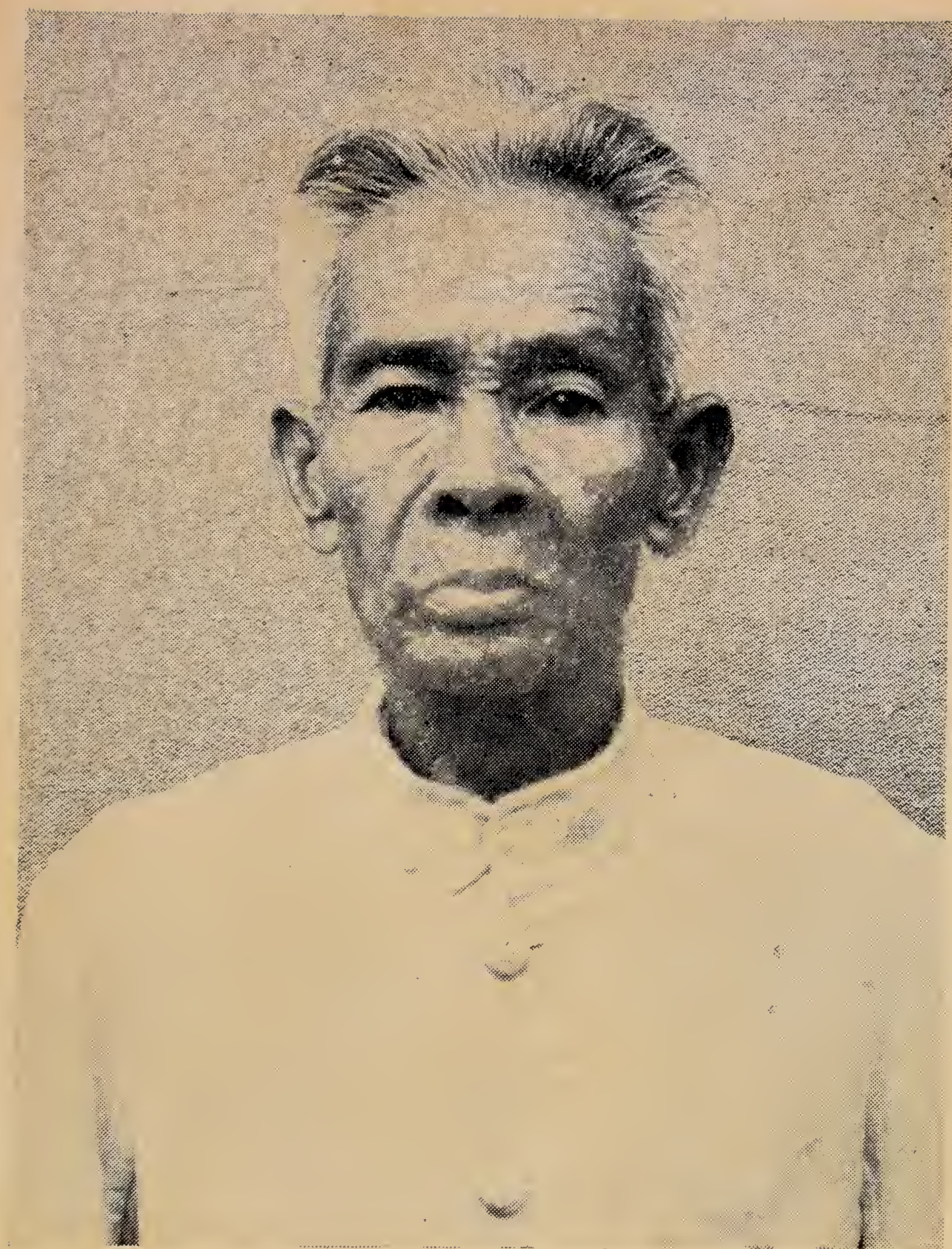
ประวัติย่อ

นายเหลือบ พหุลานนท์ เกิดที่บ้านคลองบางผักหนาม ต. บางบำหรุ อ. บางกอกน้อย จ. ธนบุรี เป็นบุตรชายคนที่ ๒ บิดาชื่อนายเทียน รับราชการเป็นมหาดเล็กเวรสิทธิ มีตำแหน่งเป็นนายชิตหุ้มแพร ในรัชกาลที่ ๕ มารดาชื่อนางจอน

นายเหลือบมีพี่น้องร่วมกันรวม ๓ คน

๑. *นายบุญมาก พหุลานนท์*
๒. *นายเหลือบ พหุลานนท์*
๓. *ด.ช. ตายเมื่อยังเยาว์*

นายเหลือบได้รับราชการเป็นมหาดเล็กเด็กชา ในรัชกาลที่ ๖ ประจำพระองค์ มียศเป็นพันจ่าเด็กชาโท และโปรดเกล้าเลื่อนยศเป็นพันจ่าตรี และสำรองเป็นทหารเสือป่าเหล่าวิเศษและเป็นจ่ากองร้อย แล้วจึงลาออกจากราชการเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๙ มาประกอบอาชีพทำสวนและค้าขายมาจนวัยชรา และก็ได้หันหน้าเข้ารักษาศีล จนกระทั่งได้เป็นผู้รักษาอุโบสถมาจนถึงวาระ



คุณพ่อเหลือบ พหุลานนท์

ชาตะ : ๑ มิถุนายน ๒๔๓๗

มรณะ : ๑๕ มกราคม ๒๕๐๘

สุดท้ายรวมอายุได้ ๗๑ ปี เกิดวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๔๓๗ ปีมะเมีย ร.ศ. ๑๑๓

มีบุตรรวมกันเดี๋ยวนี้ ๖ คน คือ

๑. *นางทวี กันประเสริฐ*

๒. *นางบุญธรรม เนาวัฒน์*

๓. *น.ส. บุญช่วย พหุลานนท์*

๔. *นายแถบ พหุลานนท์*

๕. *นางเล็ก ชีแวง*

๖. *นางสมจิตร ทีประวิภาต*

บันทึกของคุณพ่อก่อนจากไป

บ้านเกิดเมืองนอนของข้าพเจ้าอยู่บางผักหนาม รกรากชาวคลองบางผักหนาม บิดาของข้าพเจ้าชื่อนายเทียน เป็นมหาดเล็กเวรสิทธิ มีหน้าที่ตำแหน่งนายชิตหุ้มแพร ในรัชกาลที่ ๕ มารดาชื่อนางจอน เป็นบุตรสาวคนที่สามของสมุหบัญชีเอี่ยม ข้าพเจ้ามีพี่น้องร่วมท้องมารดาเดียวกันเป็นชาย ๓ คน ข้าพเจ้าได้รับราชการอยู่ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ในตำแหน่งมหาดเล็กเด็กชา เมื่อยังเยาว์ข้าพเจ้าศึกษาอยู่ในสำนักวัดชีปะขาว (วัดศรีสุดาราม) เรียนได้ชั้นประถมปีที่ ๗

ก่อนที่ข้าพเจ้าจะจากโลกนี้ไปสู่โลกหน้า ข้าพเจ้าได้บริกรรมภาวนา และก่อนที่ข้าพเจ้าจะภาวนาได้ตั้งใจอธิษฐานว่า คราวนี้ชีวิตของข้าพเจ้าจะแตกดับทำลายขันธไปสู่ปรโลกในขณะนี้แล้ว ขอให้ข้าพเจ้าจงไปเป็นศากยราชของพระพุทธองค์เถิด แล้วข้าพเจ้าก็ตั้งใจภาวนาเรื่อยไป ในที่สุดก็ได้ไปเฝ้าพระบรมศาสดา พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ส่วนแห่ง

พระรูปโฉมของพระองค์ก็ไม่ผิดอะไรกับมนุษย์ธรรมดานี้เลย พอเข้าไปถึงพระองค์ ๆ ก็พระราชทานมังกรทองแก่ข้าพเจ้า ๒ ตัว ๆ หนึ่งยาวประมาณหนึ่งแขน สวยงามมาก พอรับมังกรแล้วข้าพเจ้าก็ถอยหลังออกมา ในขณะที่พระองค์ส่งมังกรให้ พระองค์รับสั่งว่า "เอ้าเอาไปใช้" แล้วข้าพเจ้าก็รับจากพระหัตถ์ของพระองค์ ครั้นรับแล้วก็วางมังกรนั้นลงและกราบลา พอข้าพเจ้าถอยหลังออกมาและหันหลังให้พระองค์ ๆ ก็รับสั่งตามหลังข้าพเจ้าว่า "จงพูดจริง ทำจริง" แล้วข้าพเจ้าก็รู้สึกตัว

ก่อนที่ข้าพเจ้าจะลาจากโลกนี้ไปสู่โลกหน้า ข้าพเจ้าขอลาพี่น้องร่วมชาติ ร่วมศาสนาที่เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันทุกรูปทุกนาม กรรมใดที่ข้าพเจ้าได้ทำแล้วด้วยกายวาจาและใจ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ตั้งแต่ร้อยชาติพันชาติ ร้อยกัปป์แสนกัลป์อนันตชาติจนกระทั่งชาตินี้ ก็ขออย่าได้ผูกเวรจองกรรมแก่กันและกันเลย กรรมอันใดท่านทำแก่ข้าพเจ้า ๆ ขออโหสิกรรมอันนั้นให้แก่ท่าน กรรมอันใดข้าพเจ้าทำแก่ท่าน ๆ จงอโหสิกรรมอันนั้นให้แก่ข้าพเจ้าด้วย ข้าพเจ้าขอลาพี่น้องที่ร่วมเกิดแก่เจ็บตายด้วยกันหมดทั้งสิ้น

ข้าพเจ้าจากไปครั้งนี้ ไปโดยไม่มีวันที่จะกลับมาพบปะสนทนาปราสรัยกับท่านต่อไปอีกแล้ว พี่น้องร่วมชาติทั้งหลายขอให้ท่านตั้งอยู่ในความไม่ประมาทเถิด ความตายเราไม่รู้ว่าจะมาถึงเราเมื่อไร เราจงรีบขวนขวายหาความดีด้วยความไม่ประมาทเถิด

ขอลาญาติพี่น้องทุกคนและท่านผู้มีพระคุณทุกท่าน

จาก **เหลือบ พหุลานนท์**

* * *

ข้อความข้างบนนี้เป็นบันทึกของพ่อ ที่ได้เขียนไว้ก่อนจะจากไป และพ่อได้สั่งไว้ว่า "ให้นำหนังสือที่เขียนไว้นี้พิมพ์แจกในงานศพด้วย และให้หาเรื่องที่เป็นธรรมะ และเรื่องที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านทั่ว ๆ ไปด้วย" เมื่อพ่อจากไปแล้ว กระผมจึงไปปรึกษากับท่านมหาสำลี ให้ท่านช่วยเรียบเรียงหนังสือให้สักหนึ่งเรื่อง แล้วกระผมก็เข้าไปหาท่านอาจารย์แย้ม ประพัฒน์-ทอง หน. อนุศาสนาจารย์ กองทัพอากาศ ซึ่งในหน้าที่ท่านก็เป็นผู้อบรมสั่งสอนกระผม ท่านก็ให้ความช่วยเหลือ ได้เรียบเรียง

นิทานชาดกให้ ซึ่งเป็นที่พอใจกระผมมาก กระผมก็เลยให้พี่สุนทรช่วยแต่งโคลงไว้อาลัยให้หนึ่งโคลง กระผมรู้สึกขอบพระคุณท่านทั้งสามนี้มากที่ให้ความกรุณาต่อกระผมอย่างเต็มใจ ความดีทั้งหลายกระผมขอมอบไว้ให้แด่ท่าน และกระผมก็เลยถือโอกาสเอาตำรายาแผนโบราณของพ่อ มาลงพิมพ์แจกในงานนี้ด้วย และหวังว่าคงจะช่วยเหลือท่านได้บ้างไม่มากก็น้อย ตำรายาที่พิมพ์ลงนี้ กระผมขออุทิศให้เป็นวิทยาทานด้วย บุญกุศลใด ๆ ที่พึงได้จากการนี้ กระผมพร้อมด้วยญาติพี่น้องทุกคนขออุทิศให้พ่อทั้งหมด หากพ่อพึงทราบด้วยวิถีวิญญาณใด ๆ ขอได้มาอนุโมทนากุศลนี้ด้วยเถิด

การจัดพิมพ์หนังสือทั้งหมดนี้ กระผมได้รับความช่วยเหลือจากสมบัติ ทีประวิภาต ซึ่งเป็นน้องเขยของกระผม ได้ให้ความช่วยเหลือทุกประการ กระผมขอกราบแทบเท้าทุกท่านที่ได้มาเป็นเกียรติในการฌาปนกิจศพพ่อ.

แถบ พหุลานนท์ (*บุตร*)

คำไว้อาลัย

แสนอาลัยในบุญ คุณของพ่อ ที่มีต่อมวลลูก ทุกวิถี
สิ่งใดใดในพื้น ปฐพี ไม่เห็นมีที่เทียบ เปรียบพระคุณ
โอ้ร่างกายบ่ายเบี่ยง ไม่เที่ยงหนอ บัดนี้พ่อก็กลับ มาดับสูญ
ทำให้ลูกนี้เล่า เฝ้าอาดูร คิดถึงบุญคุณท่าน ทุกวันมา
หาของอื่นหมื่นพัน นั้นหาได้ ถึงยากไร้ก็ยัง มีทางหา
พยายามหาไป คงได้มา หาบิดาอย่าหวัง กระทั่งตาย
แสนอาลัยในบุญ คุณบิดา นับแต่วันเวลา แลหาหาย
พวกลูกพากันเศร้า เฝ้าเสียดาย ปานจะวายชีวิต ไปติดตาม
นับแต่วันจะเย็น ไม่เห็นพ่อ ยิ่งคิดใจมัน ยิ่งหวั่นหวาม
ต่อไปนี้ลูกจะ พยายาม หมั่นทำบุญตรวจน้ำ อิมินา
เพื่ออุทิศผลิตบุญ ให้คุณพ่อ ไม่คิดท้อถึงจะ อนาถา
บุญฤทธิ์อิทธิพล ผลผลา จงเพิ่มพาพ่อให้ ไปทางดี
ขอให้บุญตามตัว ชั่ววิบาก ปราศจากความทุกข์ เป็นสุขี
ให้พ้นจากทุกขะ อเวจี ผลบุญนี้จงเห็น เป็นพลัง
โอ้สังขารร่างกาย ชายหญิงเอ๋ย เคยชิดเชยตายเน่า ก็เผาฝั่ง
พระท่านถึงได้ว่า อนิจจัง ไม่จีรังยั่งยืน ถึงหมื่นปี
เกิดมาแล้วต้องแก่ แลต้องตาย เลยแยกย้ายตอนนั้น กันว่าผี
เมื่อยังเป็นเห็นกัน นั้นว่าดี รักอารีเอื้อเฟื้อ จุนเจือกัน
ครั้นวอดวายตายเน่า ก็เผาฝั่ง กลับเกลียดชังเบื่อหน่าย ต้องผายผัน
ไม่อยากเห็นกันตาย วายชีวัน อยากเห็นกันอยู่รอด ตลอดไป.

สุนทร อินทรศักดา *ผู้เรียบเรียงแต่ง*

คำนำ

จ่าอากาศเอก แถบ พหุลานนท์ จะทำการฌาปนกิจศพ *นายเหลือบ พหุลานนท์* บิดาบังเกิดเกล้า ฯ ได้มาติดต่อขอนิทานชาดก เพื่อตีพิมพ์เป็นอนุสรณ์ และเป็นธรรมบรรณาการแด่ท่านที่กรุณามาให้เกียรติในงาน ทั้งยังมีความเห็นว่า จะได้เป็นการเผยแผ่คติธรรมแก่ท่านผู้สนใจโดยทั่ว ๆ ไป ความดำริของจ่าอากาศเอก แถบ พหุลานนท์ นี้ เป็นกุศลจิต มีความกตัญญูกตเวทีเป็นเบื้องหน้า ควรได้รับความสนับสนุน จึงได้คัดเรื่องที่เป็นคติให้ตีพิมพ์ตามสมควร

เรื่องนิทานชาดก มักจะเห็นกันว่า เป็นเรื่องล้าสมัย และมีเรื่องที่เป็นไม่ได้ เช่นดิรัจฉานพูดได้ ถ้าพิจารณาเพียงท้องเรื่อง ก็ควรจะเป็นเช่นนั้น เพราะเป็นเรื่องอดีตกาลนานมาแล้ว และในเรื่องนั้น ๆ ตามคัมภีร์ก็ระบุว่าพระพุทธเจ้าครั้งทรงบำเพ็ญพระบารมีได้เสวยพระชาติ เป็นบุคคลในเรื่องทุก

เรื่อง แต่การจะตัดรอนเสีย เพียงเหตุที่เป็นเรื่องล้าสมัย และมีเรื่องที่เป็นไม่ได้เท่านี้ ก็ดูจะจำกัดอยู่ในวงแคบเกินไป ควรจะแผ่ความคิดให้คลุมไปในวงกว้าง พิจารณาให้หลาย ๆ ทาง โดยเฉพาะหากจะคิดว่า นิทานชาดกนี้เป็นเรื่องแสดงถึงตัวอย่างแห่งกรรม ทุก ๆ เรื่องจะมีผู้ทำดีทำชั่ว และได้รับผลสนองตามการกระทำนั้น ๆ และเหตุที่ให้กระทำดีให้กระทำชั่ว ก็ประมวลลงได้ในกุศลมูล คือ อโลภะ ความโลภ อโทสะ ความไม่โกรธ อโมหะ ความไม่หลง และอกุศลมูล คือ โลภะ ความโลภ โทสะ ความโกรธ โมหะ ความหลง ดังนี้ทั้งนั้น ไม่มีพ้นไปได้ แม้ในปัจจุบันกุศลและอกุศลมูล ก็คงมีเท่านี้ ไม่มากกว่านี้และไม่น้อยกว่านี้ ฉะนั้นเรื่องที่แสดงถึงตัวอย่างแห่งการกระทำจึงไม่เป็นเรื่องที่ควรจะตัดรอนเสีย เพราะเป็นเรื่องในครั้งอดีต ส่วนเรื่องที่ว่า "มีเรื่องที่เป็นไม่ได้ เช่น ดิรัจฉานพูดได้" นั้น ถ้าพิจารณาโดยขยายความคิดให้กว้างออกไปสักหน่อย กล่าวคือเพียงคิดว่า ถ้าไม่ให้พูดได้แล้ว ทำอย่างไรถึงจะรู้เรื่องกันเล่า เทียบกับเรื่องในปัจจุบัน ก็มีเป็นอันมาก ที่นก หนู

หมู แมว เป็นต้นพูดได้ ก็เป็นเรื่องที่ติดใจและพอใจกันเป็นอันมาก หากจะประเมินค่าของเรื่องดิรัจฉานพูดได้ให้เท่ากับภาพยนตร์การ์ตูน ที่มีนก หนู หมู แมว พูดได้ เต้นรำได้ ร้องเพลงได้ บรรเลงดนตรีได้ ก็จะเป็นการให้ค่าโดยถูกต้อง ยิ่งกว่านั้น ดิรัจฉานที่พูดได้ในนิทานชาดกนั้น บางทีคำพูดนั้น ๆ ถือเป็นคติของชีวิตได้ดีทีเดียว ก็ควรจะมีค่ายิ่งกว่าภาพยนตร์การ์ตูนนั้นเป็นอันมาก ฉะนั้นควรจะสรุปว่า "ผู้พูดนั้นจะเป็นใครไม่สำคัญ ความสำคัญนั้นอยู่ตรงที่ว่า ผู้นั้นพูดว่าอย่างไร เป็นสุภาษิต หรือเป็นทุพภาษิต" ดังนี้ จะเป็นแนวทางเพิ่มพูนไม่เป็นการตัดรอน

อนึ่ง ขอชี้แจงไว้ ณ ที่นี้ว่า เรื่องนิทานชาดกของกองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ นั้น คงมีเค้าเรื่องและคติธรรม ตามคัมภีร์อรรถกถาชาดก แต่สำนวนที่แปลนั้นมุ่งต่อความเข้าใจอันเป็นสามัญเป็นหลัก ไม่คำนึงถึงศัพท์และไวยากรณ์มากนัก ทั้งนี้ก็เพื่อให้ท่านผู้อ่านผู้ฟังได้มีความเข้าใจในคติธรรมที่พึงได้จากนิทานชาดกแต่ละเรื่องเป็นสำคัญ

จ่าอากาศเอก แถบ พหุลานนท์ ขออุทิศส่วนกุศลที่ตนได้บำเพ็ญด้วยประการนั้น ๆ ให้แก่ท่านบิดา หากวิญญาณของท่านสถิต ณ ทิพยสถานแดนใด ได้ทราบแล้ว ขอจงได้อนุโมทนาเพื่อสำเร็จเป็นปัจจัยอำนวยสุขประโยชน์โสตถิผล ตามควรแก่คติวิสัย นั้น ๆ เทอญ.

น.อ. แย้ม ประพัฒน์ทอง
(แย้ม ประพัฒน์ทอง)
หัวหน้ากองอนุศาสนาจารย์ทหารอากาศ

ดอนเมือง
๒๕ เม.ย. ๐๘

อานิสงส์ไมตรี

ปลายแดนเมืองพาราณสี มีบึงใหญ่อยู่ด้านใต้ พญาเหยี่ยวตัวหนึ่งพำนักอยู่ ต่อมาพญาเหยี่ยวได้ไปพบนางเหยี่ยวซึ่งอาศัยอยู่ทางทิศตะวันตกของบึง พูดจาฝากรักขอร้องให้นางเหยี่ยวเป็นเมียตน

นางเหยี่ยวถามว่า "เธอมีใคร ๆ เป็นเพื่อนหรือยัง"

พญาเหยี่ยวตอบว่า "ยังไม่มีเลยนาง"

นางเหยี่ยวกล่าวว่า "ผู้ที่จะหาเมียนั้น ควรหามิตรก่อน เพราะมิตรจะช่วยบำบัดทุกข์ภัยที่อาจจะเกิดขึ้น แก่คู่ผัวเมียได้ดี เธอจงหามิตรหาผู้ที่ควรจะผูกไมตรีให้ได้ก่อนเถิด เรื่องการเป็นผัวเป็นเมีย เอาไว้ทีหลัง"

พญาเหยี่ยวถามว่า "จะควรไปทำไมตรีกับใครเล่านาง"

นางเหยี่ยวตอบว่า "ทำอย่างนี้ก็แล้วกัน บรรดาผู้ที่อยู่บริเวณบึงนี้ จงไปผูกไมตรีไว้ให้ทั่วกัน ทางทิศเหนือของบึงมีพญาราชสีห์อาศัยอยู่ ทางทิศตะวันออกมีพญานกออกอาศัย

อยู่ ตรงกลางบึงเป็นที่ดอนมีเต่าอาศัยอยู่ เธอจงไปผูกไมตรีกับสัตว์ต่าง ๆ เหล่านี้ไว้เถิด"

พญาเหยี่ยวปฏิบัติตาม เที่ยวไปผูกไมตรีกับพญาราชสีห์ พญานกออก และเต่า จนสนิทสนมคุ้นเคยกัน แล้วก็ได้นางเหยี่ยวเป็นเมียสมความปรารถนา พากันไปทำรังอยู่บนต้นกระทุ่มที่เกาะน้อยกลางบึง อยู่มาสักหน่อยก็เกิดลูก ๒ ตัว

ในขณะที่ลูกเหยี่ยวขนปีกยังไม่ขึ้น มีพวกพรานป่าพากันออกล่าสัตว์ท่องเที่ยวไปในป่าตลอดวัน ไม่ได้อะไรเลย หารือกันว่า "พวกเราจะกลับบ้านมือเปล่าไม่ได้ อย่างชั้นชั่วได้ปลาได้เต่าไปบ้างก็ยังดี ในบึงนี้มีอย่างชุกชุม พวกเราจงลงจับกันเถิด" ตกลงกันแล้ว ก็ว่ายน้ำข้ามไปที่เกาะน้อย พอดีเวลาค่ำต่างก็นอนพักผ่อนใต้ต้นกระทุ่ม ซึ่งมีรังเหยี่ยวอยู่บนยอด ถูกยุงกัดทนไม่ไหว ต้องลุกขึ้นก่อไฟเพื่อไล่ยุง ควันไฟพลุ่งขึ้นไปถึงรังเหยี่ยว ลูกเหยี่ยวถูกควันรมพากันเจี๊ยวจ๊าวตามประสา พวกพรานได้ยินจึงพูดกันว่า "เฮ้ย เสียงลูกนกหลายตัวทีเดียว ลุกขึ้นช่วยกันมัดคบเถอะ หิว ๆ ใครจะนอนได้ กินเนื้อนกเสียก่อนค่อยนอนกันเถิดพวกเรา"

พวกพรานต่างช่วยกันกุลีกุจอ พวกหนึ่งก่อไฟ พวกหนึ่งหาหญ้าแห้งไม้แห้งมามัดเป็นคบ

แม่เหยี่ยวได้ยินเสียงพวกพรานพูดกัน ก็เข้าใจเรื่องได้ว่า "พวกเหล่านี้ต้องการจะกินลูกของเรา การที่เราให้ผัวไปเที่ยวผูกไมตรีไว้กับใครๆ ก็เพื่อจะขอให้ช่วยปัดเป่าภัยทำนองนี้แหละ ต้องให้ผัวเราไปหาพญานกออก" คิดแล้วพูดกับผัวว่า "นายไปเถิด ภัยบังเกิดแก่ลูกของเราแล้วละ จงไปหาพญานกออกบอกให้ทราบ ดูซี นั่นไง พวกพรานป่ากำลังมัดคบ ปรารถนาจะจับลูกของเราไปย่างกิน พ่อเหยี่ยวจงไปบอกพญานกออกบอกให้ทราบถึงความย่อยยับที่จะเกิดขึ้นแก่ลูกน้อยของเราเถิด"

พญาเหยี่ยวไม่รอช้า รีบบินไปที่อยู่ของพญานกออก ถึงแล้วก็ร้องบอกให้รู้ว่าตนมา ได้รับโอกาสแล้วก็เข้าไปหา พนมปีกไหว้

พญานกออกถามว่า "มีธุระอะไรหรือเพื่อนยาก จึงเร่งเร้ามาหาเราอย่างนี้"

พญาเหยี่ยวตอบว่า "ข้าแต่พญานกออก ท่านเป็นปักษีผู้ประเสริฐกว่าบรรดาทิชากร ข้าพเจ้าขอยึดเป็นที่พึ่ง ได้โปรดเถิด พวกพรานไพรใจฉกาจ กำลังเตรียมการจะจับลูกของ

ข้าพเจ้ากินเป็นอาหาร ขอท่านโปรดช่วยเพื่ออำนวยความสุขแก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด"

พญานกออกปลอบพญาเหยี่ยวไม่ให้หวาดกลัว แล้วกล่าวว่า "เหยี่ยวเอ๋ย ผู้เป็นบัณฑิตคบหามิตรสหายก็เพื่อจะหาความสุขทุกวันคืน ฉันจะทำประโยชน์ให้เธอ จะช่วยเธอ เพราะผู้ที่ดำรงอยู่ในอารยภูมิ ย่อมกระทำกิจแก่ผู้ดำรงในอารยภูมิ" แล้วถามต่อไปว่า "เพื่อนยาก พวกพรานป่าพากันขึ้นต้นไม้แล้วหรือ"

พญาเหยี่ยวตอบว่า "ยังไม่ขึ้น พวกนั้นกำลังมัดคบ"

พญานกออกบอกว่า "ถ้าเช่นนั้น เพื่อนจงรีบไปเถิด ไปปลอบแม่เพื่อนยากของเรา บอกเธอว่า ฉันกำลังจะไป เธอจะได้คลายใจ"

พญาเหยี่ยวบินกลับรัง พญานกออกบินตามมา จับอยู่ที่ยอดไม้ต้นหนึ่งไม่ห่างต้นกระทุ่ม คอยดูว่าพวกพรานป่าจะปีนขึ้นต้นกระทุ่มเมื่อไร พอเห็นพรานป่าคนหนึ่งถือคบปีนขึ้นต้นกระทุ่ม ก็รีบบินจากยอดไม้ จุ่มตัวลงในแอ่งน้ำใกล้ ๆ ต้นกระทุ่ม ปากอมน้ำจนเต็ม บินกลับมาสลัดน้ำที่ปีกและพ่นน้ำใน

ปากออกดับคบของพรานป่าเสีย ทำให้พวกพรานป่าเกิดโทสะ บอกกันว่า "เราต้องกินไอ้นกตัวนี้และลูกนกให้ได้"

คนที่ปีนขึ้นไป เมื่อคบดับก็ต้องกลับลงมาจุดขึ้นไปใหม่ พญานกออกก็ดับเสียอีก รวมความว่า พรานจุดคบขึ้นไปทีไร ก็ถูกพญานกออกเอาน้ำดับเสียทุกที จนเวลาผ่านไปถึงครึ่งคืน พญานกออกเหน็ดเหนื่อยเป็นอย่างยิ่ง พังผืดที่ท้องตอนล่างบาง ตาทั้งคู่แดงกล่ำ แม่เหยี่ยวเห็นเช่นนั้น ก็บอกผัวว่า "นาย พญานกออกเหน็ดเหนื่อยเป็นอย่างยิ่งแล้ว ไปบอกให้เต่ามาช่วยอีกแรงหนึ่งเถิด พญานกออกจะได้พักผ่อนสักหน่อย"

พญาเหยี่ยวบินไปหาพญานกออก บอกว่า "ข้าแต่พญาปักษี ข้าพเจ้าเห็นแล้วละ กิจอันใดที่ท่านผู้ดำรงในอารยภูมิจะพึงทำแก่ท่านผู้ดำรงอยู่ในอารยภูมิด้วยกัน กิจนั้นท่านผู้มีใจกรุณากระทำแล้วเต็มกำลัง ขอเชิญท่านพักผ่อน ท่านโปรดถนอมตนบ้างเถิด อย่าได้ทำลายตนเสียเลย ข้าพเจ้ามีความประสงค์จักให้ลูกมีชีวิตอยู่ พร้อมทั้งท่านก็ยังมีชีวิตอยู่"

พญานกออกตอบว่า "ฉันทำการคุ้มครองป้องกันเธอ แม้แต่ร่างกายสลายไปก็ไม่หวั่น เพราะหลักของสัตบุรุษมีอยู่ เพื่อนทั้งหลายย่อมสละชีวิตช่วยเพื่อนกัน"

พญาเหยี่ยวกล่าวว่า "ข้าแต่พญานกออก เชิญท่านพักสักหน่อยเถิด" ว่าแล้วรีบบินไปหาเต่า ปลุกเต่าให้ตื่นขึ้น เล่าเรื่องราวให้ฟังโดยตลอด แล้วบอกว่าภัยเช่นที่เล่ามาแล้วอุบัติขึ้น พญานกออกได้มาช่วยตลอดมา ตั้งแต่หัวค่ำจนถึงบัดนี้เหน็ดเหนื่อยยิ่งนัก ข้าพเจ้าจึงมาหาท่าน ท่านวารีจรเจ้าข้าเป็นความจริง บุคคลบางหมู่ที่พลั้งพลาดซวดเซย่อมกลับตั้งตัวได้ใหม่ เพราะความช่วยเหลือของเพื่อนฝูง บุตรของข้าพเจ้าจะถูกเขาจับกิน ข้าพเจ้าต้องมาหาท่าน โปรดเถิด โปรดช่วยข้าพเจ้าด้วยเถิด"

เต่าตอบว่า "พญาเหยี่ยวเพื่อนยาก บัณฑิตย่อมคบหามิตรสหายด้วยทรัพย์สินและด้วยตน ข้าพเจ้าจะช่วยเหลือท่าน ผู้ดำรงอยู่ในอารยภูมิย่อมกระทำกิจแก่ผู้ที่ดำรงในอารยภูมิ จึงจะเป็นการถูกต้อง"

ตอนนั้นลูกเต่านอนอยู่ใกล้ ๆ ได้ยินคำพูดของพ่อ ก็คิดว่า "ไม่น่าจะต้องให้พ่อของเราลำบากเลย เราอาษาไปทำเสียเองก็ได้" คิดแล้วพูดว่า "พ่อจ๋า พ่อนั่งนอนให้สบายเถิด ไม่ต้องทำอะไรดอก ลูกที่ดีย่อมประพฤติประโยชน์แก่บิดา ฉันจัก

ประพฤติประโยชน์แก่พ่อ ไปช่วยป้องกันลูก ๆ ของพญาเหยี่ยวครั้งนี้แทนพ่อ"

เต่าผู้พ่อกล่าวว่า "ถูกแล้วลูกเอ๋ย หลักของสัตบุรุษมีอยู่ว่า บุตรย่อมประพฤติประโยชน์แก่บิดา หมายความว่ากระทำธุรกิจแทนพ่อ ไม่ต้องให้พ่อลำบาก แต่ลูกของพ่อยังเล็กร่างกายยังไม่เติบโต จะสู้พวกพรานป่าไม่ได้ พ่อร่างกายใหญ่โตแล้ว พวกพรานป่าเห็นพ่อแล้ว จะกลับใจไม่คิดทำร้ายลูก ๆ ของพญาเหยี่ยวก็ได้ พ่อไปเองดีกว่านะลูกนะ" บอกลูกแล้วหันมาทางพญาเหยี่ยวบอกว่า "เพื่อนยาก อย่าหวั่นใจเลยไปก่อนเถิด ข้าพเจ้าจักไปเดี๋ยวนี้แหละ" ว่าแล้วคลานลงน้ำรั้งเอาสาหร่ายและโคลนติดตัวพะรุงพะรัง ว่ายน้ำตรงไปที่เกาะต้นกระทุ่ม คลานขึ้นไปบนกองไฟที่พวกพรานก่อไว้ ไฟดับหมดเลย

พวกพรานป่าเห็นเช่นนั้น ก็พูดกันว่า "อย่าไปพยายามจับลูกนกเลย พวกเรามาช่วยกันพลิกเต่าตาบอดตัวนี้ แล้วฆ่าให้ตาย ตัวมันใหญ่พอแบ่งกันสำหรับพวกเราทีเดียว ว่าแต่ทำอย่างไร พวกเราถึงจะจับมันหงายได้เล่า"

ปรึกษากันตกลงว่า ต้องหาเถาวัลย์มามัดแล้วช่วยกันฉุด เถาวัลย์ก็หายาก เลยแก้ผ้านุ่งของตน ๆ ออกควั่นเป็นเกลียวเชือกมัดเต่าใหญ่ แล้วช่วยกันดึงเพื่อจะให้เต่าพลิกตัวก็ไม่สามารจะพลิกเต่าได้

เต่าเสียอีก กลับ ฉุดลาก พวกพราน ปาพาลง ไปใน น้ำลึกพวกนั้นติดตามเต่าไปเพราะความอยากจะได้ตัวเต่า ต้องจมน้ำสำลัก กลืนน้ำเข้าไปจนเต็มท้อง เห็นท่าว่าจะไม่ได้เต่าแน่ก็ชวนกันผละ ลุยขึ้นมาที่เกาะต้นกระทุ่ม เต่าได้พาเอาผ้านุ่งที่พวกพรานแก้ออกควั่นเป็นเชือกมัดตนไปเสียด้วย พวกพรานป่าคงเหลือแต่ชุดวันเกิดกันทุกคน ขึ้นเกาะได้ก็ร่วมคิดกันว่า "แย่พวกเรา ตอนหัวค่ำก็มีนกตัวหนึ่งมาคอยดับคบเสียจนครึ่งคืน คราวนี้อ้ายเต่าตัวนี้มันพาพวกเราจมน้ำจมท่า ผ้านุ่งมันก็เอาไปเสียด้วย มิหนำซ้ำต้องดื่มน้ำจนแน่นท้องไปตาม ๆ กัน ก่อไฟใหม่เถิดพวกเรา อรุณขึ้นต้องจับลูกนกเหล่านี้ย่างกินให้ได้" ตกลงแล้วจัดแจงก่อไฟอีกครั้งหนึ่ง

แม่เหยี่ยวฟังพวกพรานพูดกันแล้ว บอกแก่ผัวว่า "นายพรานเหล่านี้มันจักต้องหาเวลาจับลูกของเราย่างกินให้จงได้ แล้วจึงจักพากันไป นายไปหาพญาราชสีห์ขอร้องให้ช่วยเถิด"

พญาเหยี่ยวรีบไปหาพญาราชสีห์ทันที ไปถึงแล้ว เมื่อพญาราชสีห์ถามว่า "มีเรื่องอะไรหรือ ถึงได้มาแต่เช้ามืดอย่างนี้" ก็เล่าเรื่องให้ฟังตั้งแต่ต้น แล้วกล่าววิงวอนว่า "ข้าแต่ท่านผู้จอมมฤค ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ดิรัจฉานหรือมนุษย์ในโลกนี้ ไม่ถูกภัยรบกวนแล้ว ก็ย่อมเข้าถึงฐานะดีที่สุดทั้งนั้น ลูก ๆ ของข้าพเจ้าจะถูกพวกพรานจับย่างกิน ข้าพเจ้าจึงต้องมาหาท่าน ท่านเป็นราชาของพวกเรา ขอได้โปรดช่วยเหลือเพื่อความสุขของข้าพเจ้าเถิด"

พญาราชสีห์ตอบว่า "พญาเหยี่ยว ฉันจะช่วยเธอ เราจะพยายามกำจัดพวกศัตรูของเธอนั้นเสีย ทำไมเล่านะ วิญญูชนผู้สามารถรู้ดีอยู่ จะไม่พยายามเพื่อป้องกันเพื่อนของตน" ว่าแล้วบอกให้พญาเหยี่ยวรีบไปเพื่อจะได้คอยปลอบลูกเมีย ตนเองออกจากถ้ำที่อยู่ เดินเหยาะย่างมาด้วยอาการองอาจผาดผยองลุยน้ำข้ามมาที่เกาะต้นกระทุ่ม

พวกพรานป่าเห็นพญาราชสีห์เหยาะย่างมา พูดกันว่า "ตายละโว้ยพวกเรา มันช่างเป็นอัปมงคลของเราที่สุด ตอนหัวค่ำไอ้นกระยำก็คอยดับคบของพวกเราเสีย ตกกลางคืนไอ้เต่าก็เอาผ้านุ่งของเราไปทิ้งน้ำหมด ตอนนี้ราชสีห์มาอีกแล้ว ขืน

อยู่เป็นไม่รอดแน่ ไปกันเถิดพวกเรา" ต่างคนต่างวิ่งหนีข้ามไปอีกทางหนึ่งอย่างสุดแรงของตน ๆ

พญาราชสีห์มาถึงโคนต้นกระทุ่ม ไม่พบใคร ๆ รอหน้าอยู่อีกแล้ว พญานกออก เต่า และพญาเหยี่ยว พากันเข้ามาหาพญาราชสีห์ชี้แจงถึงอานิสงส์ในการเป็นมิตรกัน และชักจูงให้สัตว์ทั้ง ๓ รักษาไมตรีระหว่างกันสืบไปว่า "การเป็นมิตรมีไมตรีต่อกันอำนวยผลอย่างไร ก็ได้เห็นประจักษ์อยู่แล้ว ตั้งแต่บัดนี้ไป ขอท่านทั้ง ๓ จงอย่าได้ทำลายมิตรธรรมเสีย จงเป็นผู้ไม่ประมาทกันเถิด" แล้วพญาราชสีห์ก็จากไป สัตว์ทั้ง ๓ ก็แยกกันไปที่อยู่ของตน ๆ

ภายหลังจากที่ปลอดภัยแล้ว พญาเหยี่ยวและแม่เหยี่ยวต่างก็มีความสุขเบิกบาน แม่เหยี่ยวมองดูลูกน้อยในรังส่งเสียงแจ้วเจื้อยด้วยจิตใจอันเปี่ยมด้วยความรัก มีความดำริว่า "โอ้ลูกเอ๋ย ลูกรอดมาได้เพราะพ่อแม่มีมิตรสหาย พ่อแม่ต้องอาศัยความช่วยเหลือของมิตรสหาย ถึงยังคงได้เห็นหน้าลูก"

พญาเหยี่ยวถามว่า "นางเอ๋ย นางกำลังคิดอะไร"

แม่เหยี่ยวตอบว่า "กำลังคิดถึงมิตรธรรม ฉันเห็นว่าบุคคลควรกระทำท่านผู้มีใจดี และท่านที่ทรงอารยธรรม ให้เป็น

มิตรเป็นสหายของตน เพื่อความสุขจะได้เนืองนองมาสู่ตน ดูแต่เราซี ยังคงเห็นหน้าลูกอยู่พร้อมเพรียงก็เพราะมีมิตรสหายเหมือนนักรบมีเกราะกันลูกศร ฉะนั้น

พ่อเหยี่ยวจ๋า ด้วยความพยายามของมิตรสหาย ผู้ไม่ปลีกตนหนีลูกน้อยของเรากำลังส่งเสียงแจ้วเจื้อยจับใจเราผู้กำลังเบิกบานอยู่

บัณฑิตคบมิตรสหายไว้แล้ว ย่อมครองบุตรหรือสัตว์เลี้ยงหรือทรัพย์ไว้ได้ ฉันและลูก ๆ กับผัวของฉัน อยู่พร้อมหน้ากันได้ เพราะความช่วยเหลือของมิตร

พ่อเหยี่ยวผู้เป็นที่รักของฉัน ประโยชน์ย่อมมีเพราะผู้มีอำนาจและผู้กล้าหาญ ผู้ที่มีอำนาจและผู้กล้าหาญเหล่านี้ ย่อมเป็นสหายของผู้ที่สมบูรณ์ด้วยมิตรธรรมเหล่านั้น ผู้ใดมีมิตรมียศ มีศิริเชิดชูตน ผู้นั้นย่อมบันเทิงใจในโลกนี้

พ่อเหยี่ยวเอ่ย การผูกมิตรควรกระทำแม้กับผู้ที่ขัดสน ดูซิ เราพร้อมทั้งลูกน้อยยังเห็นหน้ากันอยู่ เพราะความช่วยเหลือของมิตร นกตัวใดมาผูกไมตรีกับผู้ที่กล้าหาญมีอำนาจ นกนั้นย่อมมีความสุข เหมือนกับฉันและพ่อเหยี่ยวกำลังมีความสุขอยู่ขณะนี้ ฉะนั้นแล”

เรื่องนี้เรียงจากมหาอุกกุสชาดก อรรถกถาชาดก สาระของเรื่องประกาศถึงมิตรธรรม การผูกไมตรีดีต่อกัน ระบุถึงนิติธรรมในการช่วยเหลือกันในยามเพื่อนกันมีทุกข์ร้อน ตามกำลังความสามารถ บรรเทาความเดือดร้อนของเพื่อนกัน ในชาดกแสดงว่าเป็นเรื่องของสัตว์ดิรัจฉาน ก็ช่วยเหลือกันไปตามประสาสัตว์ดิรัจฉาน พญานกออกก็ใช้ความสามารถเท่าที่มีอยู่ช่วยเพื่อน เต่าก็เช่นเดียวกันใช้ความสามารถตามประสาเต่าเข้าช่วย ซึ่งก็อำนวยผล ยับยั้งการรุกรานของพรานป่าไว้ได้ตลอดราตรี ถ้ามิตรธรรมจะพึงมีในหมู่ชนโดยทั่วไปแล้ว จะมีผลานิสงส์อำนวยสุขประโยชน์แก่สังคมมนุษย์อย่างไพศาลเหลือที่จะคณนาทีเดียว.

คุณแม่หนาหนักเพี้ยง　　พสุธา
คุณบิดาดุจอา-　　กาศกว้าง
คุณพี่พ่างศิขรา　　เมรุมาศ
คุณพระอาจารย์อ้าง　　อาจสู้สาคร.

"โลกนิติ"

แรงกรรม

ในป่าหิมพานต์ วานรสองพี่น้อง พี่ชื่อนันทิยะ น้องชื่อจุลลนันทิยะ เป็นจ่าฝูง มีวานรเป็นบริวารหลายพัน มารดาของวานรทั้งสองนั้นตาบอด สองพี่น้องมีใจกตัญญูกตเวทียิ่งนัก ปรนนิบัติมารดาให้อยู่ในซุ้มสำหรับนอน ไม่ต้องไปไหน ตนเที่ยวหาอาหาร ได้ผลไม้ที่มีรสอร่อยก็ให้ลิงบริวารนำไปให้มารดา ลิงที่รับผลไม้ไปนั้น โดยมากมักกินผลไม้นั้นเสีย ไม่นำไปให้ มารดาขาดอาหารนานวันเข้าก็ซูบผอม

นันทิยะเห็นมารดาซูบผอมไป ก็ถามว่า "แม่จ๋า ฉันทั้งสองส่งลูกไม้ที่มีรสอร่อยๆมาให้แม่ทุกวัน ทำไมแม่ถึงซูบผอมลงเรื่อย ๆ"

มารดาตอบว่า "ลูกเอ๋ย แม่ได้รับแต่แรก ๆ เท่านั้น ต่อมาแม่ไม่ใคร่ได้รับผลไม้ที่ลูกส่งมาให้เลย แต่แม่ไม่รู้เหตุผล ก็ไม่รู้จะบอกลูกได้อย่างไร"

นันทิยะได้ฟังมารดาบอกดังนั้น ก็คิดว่า "ในเมื่อเรามัวห่วงลูกฝูงปกครองพวกเขาอยู่ มารดาของเราจะต้องมอดม้วยลงเป็นแน่ ลูกฝูงมีจำนวนมากและเลี้ยงตัวเองได้ แม่เรามีผู้เดียว เลี้ยงตัวเองก็ไม่ได้ เราจะต้องสละตำแหน่งจ่าฝูง มาปรนนิบัติมารดาเถิด" คิดแล้วก็เรียกจุลลนันทิยะน้องชายมามอบให้คุมฝูงต่อไป ส่วนตนเองจะขอปรนนิบัติมารดาให้เต็มมือ จนกว่าท่านจะสิ้นลมปราณ

ฝ่ายน้องชายไม่ยอมรับเป็นจ่าฝูง ขอปรนนิบัติมารดากับพี่ด้วย

เมื่อสองพี่น้องมีใจร่วมกันดังนั้น ก็พามารดาแยกจากฝูง ออกจากแดนหิมพานต์ ไปอยู่ที่ต้นไทรใหญ่ชายแดนดงปรนนิบัติมารดาให้ได้รับความสุขสืบมา

ครั้งนั้น มาณพหนุ่มชาวเมืองพาราณสีผู้หนึ่ง ไปเล่าเรียนศิลปศาสตร์ในสำนักของอาจารย์ทิศาปาโมกข์ ผู้มีนามว่าปาราสริยะ ณ เมืองตักกสิลา เรียนสำเร็จเจนจบในกระบวนศิลปนั้น ๆ แล้วก็เข้าไปลาอาจารย์จะเดินทางกลับบ้านเมือง

ท่านอาจารย์ปาราสริยะ มีความเชี่ยวชาญในตำรานรลักษณ์ พิเคราะห์ดูลักษณะของมาณพหนุ่มนั้นแล้ว เห็นว่า

เขาเป็นคนกักขละหยาบคาย โหดเหี้ยม จึงได้กล่าวเตือนว่า "พ่อมาณพ ลักษณะเจ้าเป็นคนกักขละหยาบคาย และมีอารมณ์รุนแรงมากนัก ก็แลคนเช่นนี้ มักไม่ได้รับความสำเร็จในชีวิตอย่างคงเส้นคงวายั่งยืนไปได้ มักจะประสบความพินาศอย่างใหญ่หลวง มักจะพบความทุกข์ขนาดหนัก เจ้าจงเปลี่ยนนิสัยอย่าเป็นคนกักขละ อย่ากระทำกรรมที่จะก่อความเดือดร้อนให้ในภายหลังเลย"

เขารับคำของอาจารย์ตามธรรมเนียมแล้วกราบลา เดินทางมาสู่เมืองพาราณสี ดำริว่า "เราจักครองฆราวาสจำต้องมีอาชีพ เรื่องอาชีพนั้นสำหรับเราก็ไม่ลำบาก เพราะได้ศึกษามาเจนจบแล้วหลายประการ แต่ศิลปะอื่น ๆ นั้น เขาประกอบกันมากมายดาดดื่นไปในเมืองนี้ เราจะประกอบขึ้นบ้างก็จะต้องแข่งขันกับคนอื่น เป็นการลำบากป่วยการที่จะไปแข่งขันกับใคร เรายึดเอาธนูศิลป์เป็นอาชีพ หากินในทางพรานยิงสัตว์ในป่าเอาเนื้อมาขายดีกว่า ไม่ต้องลงทุนอะไร และไม่ต้องแข่งขันกับใคร" คิดแล้วก็ออกเดินทางจากเมืองพาราณสี ไปตั้งหลักฐานที่ชนบทปลายแดน เลี้ยงชีพด้วยการล่าเนื้อนำมาขาย

วันหนึ่ง เขาเข้าป่าเพื่อล่าเนื้อตามเคย เที่ยวเสาะหาไปตั้งแต่เช้าจนบ่ายไม่ได้อะไรเลย เดินเรื่อยเปื่อยไปจนกระทั่งถึงต้นไทรที่วานรสองพี่น้องกับมารดาอาศัยอยู่

ขณะนั้น สองพี่น้องกับมารดากำลังนั่งกันอยู่อย่างสบายเหนือค่าคบ เห็นพรานเดินมา สองพี่น้องพูดกันว่า "ถึงเขาจะเห็นแม่ของเรา เขาก็คงไม่ทำอันตราย เพราะแม่ของเราแก่มากแล้ว และก็ตาบอดอีกด้วย ส่วนเราทั้งสองไม่ควรจะอยู่รอหน้าให้เขาเห็น เพราะเขาคงไม่เว้นที่จะฆ่าเรา รีบซ่อนเสียดีกว่า" ปรึกษากันแล้ว ก็หลบแอบกิ่งไทรเสียมิให้พรานเห็นตัว ปล่อยให้มารดานั่งอยู่บนค่าคบผู้เดียว

พรานเดินมาถึงต้นไทร เห็นลิงแก่ตาบอดนั้น แทนที่จะคิดอย่างสองพี่น้องคาด กลับคิดว่า "วันนี้ทั้งวัน เราไม่ได้อะไรเลย ไม่พบสัตว์อะไรตลอดเวลาที่ผ่านมานี้ เพิ่งพบแม่ลิงตัวนี้แหละ ถ้าเราไม่ยิงก็กลับมือเปล่า ยิงมันเสียเอาติดมือไปยังดีกว่าไม่ได้อะไรเสียเลย" คิดแล้วปลดธนูจากบ่า ขึ้นสายเตรียมสอดลูกธนู

สองพี่น้องสังเกตดูอาการของพรานแล้ว ทราบทันทีว่าอะไรจะเกิดขึ้น นันทิยะผู้พี่รีบกระซิบกับน้องว่า "น้อง คนๆ นี้

ไม่ยอมละลดให้แก่มารดาของเรา เขาเตรียมจะยิงมารดาของเรา แล้ว พี่จะขอตายแทนมารดา น้องจงอยู่แทนคุณมารดาไปเถิด" ว่าแล้วโดดออกมาจากที่ซ่อน กล่าวว่า "ท่านผู้เจริญ ขอเถิด อย่ายิงแม่ของฉันเลย แม่ของฉันทุพพลภาพเพราะความชรา ทั้งนัยน์ตาก็บอด ถ้าท่านให้คำรับรองว่าฆ่าฉันได้แล้ว จักไม่ฆ่าแม่ของฉัน ฉันจะสละชีวิตแทนแม่"

พรานใจโหดรีบให้คำรับรองทันที นันทิยะเข้าใจว่าพรานพูดจริง จึงตัดสินใจเดินไปนั่งให้ยิงใกล้ ๆ พรานก็ยิงนันทิยะตกลงมาตาย แต่เพราะเป็นคนใจโหด ปราศจากกรุณา แทนที่จะรักษาคำปฏิญาณที่ได้ให้ไว้ กลับเห็นไม่สำคัญ ทิ้งคำปฏิญาณนั้นเสีย สอดลูกธนูเตรียมยิงแม่ของนันทิยะอีกครั้งหนึ่ง

จุลลนันทิยะเห็นเช่นนั้น ก็คิดว่า "พรานจะยิงแม่ของเราอีกแล้ว เขาคงต้องการวานรสองตัวกระมัง เราจะต้องสละชีวิตแทนคุณแม่เถิด เมื่อเราตายแล้วแม่ก็ต้องอดตาย แต่ว่าแม้เราช่วยให้ท่านรอดอยู่ได้วันเดียว ก็ชื่อว่าได้ช่วยชีวิตแม่เหมือนกัน" จึงออกไปพูดกับพรานว่า "บุรุษผู้เจริญ อย่ายิงแม่ฉันเลย ถ้าท่านต้องการวานรสองตัว และให้คำรับรองว่า เมื่อฆ่าฉันได้อีกตัวหนึ่งแล้ว จะไม่ฆ่าแม่ฉัน ฉันก็ยินดีสละชีวิตแทนแม่

แล้วท่านก็จะได้เราสองพี่น้องไปสมประสงค์" เมื่อพรานให้คำรับรองอย่างแข็งขัน จุลลนันทิยะก็ตัดสินใจเดินเข้าไปนั่งให้ยิงใกล้ ๆ เหมือนกับพี่

พรานใจโหดยิงจุลลนันทิยะตายแล้ว ก็คิดต่อไปว่า "แม่ลิงตัวนี้ แม้จะแก่มากแล้วก็ยังอ้วนดี ยิงเอาไปเผื่อลูก ๆ ของเรา" แล้วก็ยิงแม่ลิงตกลงมาตาย เขาหาบลิงสามตัวบ่ายหน้ากลับบ้าน ด้วยจิตใจชื่นบานว่า "ไม่ต้องกลับบ้านมือเปล่า"

ในขณะนั้น แรงกรรมบันดาลให้เกิดเหตุการณ์ร้ายขึ้นทางบ้านของพรานใจโหด คือ ฟ้าผ่าเรือนไฟไหม้ ภริยาและลูกสองคนอยู่ในเรือนหนีออกไม่ทัน ถูกไฟคลอกตาย ไหม้มอดไปพร้อมกันกับเรือน แต่เหลือขื่อค้างอยู่บนหัวเสาต้นหนึ่ง

พรานเดินทางจากป่าเข้ามาถึงหมู่บ้าน ได้ข่าวจากเพื่อนบ้านคนหนึ่งว่า ฟ้าผ่าไฟไหม้บ้าน ลูกเมียถูกไฟคลอกตายหมด ก็สิ้นสติ ทิ้งทุกสิ่งทุกอย่าง ลิงที่ยิงได้และเครื่องธนูก็ทิ้งหมด ครวญคร่ำรำพันพลางวิ่งไป ผ้าผ่อนหลุดลุ่ยไม่รู้สึก พอถึงเรือนก็พอดีขื่อที่ค้างอยู่พลัดตกลงมาถูกศีรษะแตกล้มคว่ำจมดินลงไป ธรณีเลยสูบส่งลงอเวจี

ก่อนที่เขาจะสิ้นลมปราณ เขาสำนึกได้ถึงคำตักเตือนของท่านปาราสริยะผู้อาจารย์ รำพันออกมาว่า "ท่านอาจารย์ปาราสริยะคงเห็นเหตุนี้แหละ จึงได้ตักเตือนเราว่า **เจ้าอย่ากระทำกรรมที่จะพาตนให้เดือดร้อนในภายหลังเลย คนทำกรรมใดก็ย่อมเห็นกรรมนั้น ๆ ปรากฏในตน ผู้ทำกรรมดีย่อมเสวยผลดี ผู้ทำกรรมชั่วย่อมเสวยผลชั่ว หว่านพืชชนิดใดไว้ ก็ย่อมได้เก็บเกียวผลชนิดนั้น**" ดังนี้ พอเขารำพันจบ ก็พอดีจมหายลงไปในแผ่นดิน

เรื่องนี้เรียงจากจุลลนันทิยะชาดก ทุกนิบาต สาระของเรื่องแสดงถึงความกตัญญูกตเวทีอย่างยอดเยี่ยม ยกวานรสองพี่น้องขึ้นเป็นอุทาหรณ์ พยายามที่จะให้มารดาของตนได้รับความผาสุก จนถึงกับสละความเป็นจ่าฝูงเสีย ก้มหน้าบำรุงมารดาผู้ชราและทุพพลภาพ เมื่อเกิดมีอันตรายขึ้น ก็ป้องกันแม้ด้วยชีวิตของตน ยอมแลกชีวิตของแม่ด้วยชีวิตของตน กล่าวสั้น ๆ ว่า เห็นความผาสุกของผู้มีพระคุณสำคัญยิ่งกว่าชีวิตของตน นี่คือภาวะของผู้มีกตัญญูกตเวที

และที่สำคัญของเรื่องนี้ก็คือ แรงกรรม การกระทำของพรานเต็มไปด้วยความเหี้ยมโหด ทั้งปราศจากสัจจะ ให้

คำมั่นสัญญาอย่างไร แล้วกลับสัตย์เสีย วานรสองพี่น้องร้องขอชีวิตของแม่ ด้วยเอาชีวิตของตนเข้าแลก รับปากรับคำแล้วกลับคำเสีย เป็นการกระทำที่โหดร้ายที่สุด อำนาจของกรรมเช่นนี้ ย่อมสนองผู้กระทำให้ประสบผลทันตาเห็น เพราะเป็นกรรมแรง

อีกประการหนึ่ง เป็นการแสดงถึงการสำนึกตัวได้ คิดถึงโอวาทของอาจารย์ขึ้นมาได้เมื่อใกล้ตาย ความสำนึกตัวได้เช่นนี้ มีผลน้อยที่สุด เพราะได้สำนึกไม่มีโอกาสที่จะแก้ตัวได้เสียแล้ว เป็นชนิดที่เรียกกันทั่วไปว่า สายเกินไปหมดทางแก้ ความสำนึกเช่นนั้น มีผลเพียงเป็นจุดดีที่ฝังอยู่ในอุปนิสัยเท่านั้น ถ้าเขาสำนึกได้ก่อนหน้านั้น ก็คงจะไม่กระทำกรรมที่รุนแรงอย่างนั้น และจะไม่ประสบแรงกรรมที่สนองจนวอดวายเช่นนั้น เพราะฉะนั้น ความสำนึกตัวได้ ควรจะมีในโอกาสที่จะแก้ตัวได้ จึงจะอำนวยผลดี ดังนี้แล.

มีของดีใช้ไม่เป็น

ในกาลครั้งหนึ่ง และนานมาแล้วเหมือนกัน มีพราหมณ์ผู้หนึ่งชื่อ เวทัพพะ ที่แกชื่อเช่นนี้ ก็เนื่องมาจากมีมนต์วิเศษบทหนึ่งอยู่ในตน มนต์บทนั้นชื่อเหมือนชื่อของแกนั่นเอง เพราะแกมีมนต์วิเศษชื่อ เวทัพพะ แกจึงได้ชื่อเช่นนั้น มนต์วิเศษชื่อเวทัพพะนั้น ถ้าใครรู้ใครเรียนและทำให้ขลังมีประสิทธิภาพขึ้นได้แล้ว ก็มีอานุภาพยิ่งนักหนา และถ้ามีใครสักคนหนึ่งในบัดนี้ มีมนต์บทนี้แล้ว อาจจะซื้อโลกทั้งโลกไว้ในกำมือก็เห็นจะได้ เพราะมีอานุภาพมากแท้ ๆ กล่าวคือ เมื่อถึงเวลาฤกษ์งามยามดีแล้ว ร่ายมนต์บทนี้ มองดูอากาศ แก้วและเงินทองจะตกลงมาจากอากาศเหมือนฝนตกเช่นนั้นเทียว ท่านผู้อ่านคงจะนึกว่า ถ้ามีมนต์วิเศษอย่างนี้ก็คงจะดีไม่น้อยเลย แต่เราอย่าไปพะวงถึงเลยนะ ฟังเรื่องของพราหมณาจารย์ผู้มีมนต์วิเศษนี้ต่อไปดีกว่า เพราะแม้แกจะมีมนต์วิเศษถึงขนาดนั้นแกก็พบวาระสุดท้ายของชีวิตอย่างน่าอนาถ มนต์วิเศษของเขานั่นเองได้ฆ่าเขาเสีย และฆ่าคนอื่น ๆ อีกประมาณ ๑,๐๐๐ คน

ที่จะเกิดเรื่องน่าอนาถเช่นนั้นขึ้น มีเรื่องเล่าต่อไปว่า เวทัพพะพราหมณ์นั้นมีศิษย์อยู่คนหนึ่งมาศึกษาศิลปะอยู่ ศิษย์ผู้นี้ทราบคุณวิเศษของอาจารย์เป็นอย่างดี และเป็นที่ไว้วางใจของเวทัพพะพราหมณ์เป็นอันมาก วันหนึ่งเวทัพพะพราหมณ์ชวนศิษย์ผู้นั้นเดินทางจากบ้านของตน เพื่อไปสู่แคว้นเจตี ต้องเดินทางผ่าป่าทึบ ในป่าทึบนั้น มีพวกโจรจับคนเรียกค่าไถ่ก๊กหนึ่งประมาณ ๕๐๐ คน ดักทางอยู่ เพื่อคอยจับผู้เดินทาง แล้วเรียกค่าไถ่ สองอาจารย์กับศิษย์เดินทางมาถึงตอนนั้น จึงถูกจับ พวกโจรเรียกค่าไถ่นี้มีคติอยู่ว่า เมื่อจับได้ ๒ คน แล้วก็ปล่อยไปคนหนึ่ง ให้ไปนำเงินมาไถ่อีกคนหนึ่ง แต่วิธีปล่อยของโจรพวกนี้มีเคล็ดอยู่บ้าง ดังนี้ ถ้าจับพ่อกับลูกได้ ก็จะปล่อยพ่อไป คุมลูกไว้ ให้พ่อนำทรัพย์มาไถ่ตัวลูก ถ้าจับแม่กับลูกสาว ก็จะปล่อยให้แม่ไปเอาเงินมาไถ่ลูกสาว ถ้าจับพี่น้องได้ ก็จะปล่อยพี่ให้ไปเอาทรัพย์มาไถ่น้อง จับอาจารย์กับศิษย์ ก็จะปล่อยให้ศิษย์ไปหาเงินมาไถ่อาจารย์ วิธีของพวกโจรนี้ ก็มีเหตุผลสมควรอยู่ เพราะพ่อแม่ย่อมมีใจเป็นห่วงลูก ที่ไหนจะปล่อยให้ลูกอยู่ในมือโจร พี่ย่อมเป็นห่วงน้องเช่นเดียวกัน แต่ลูกนั้นไม่แน่นักว่าจะห่วงพ่อแม่ และน้องก็ไม่แน่ว่าจะห่วงพี่ ส่วนอาจารย์กับศิษย์นั้น

ต้องปล่อยให้อาจารย์ตกอยู่ในเงื้อมมือโจร ทั้งการนำเงินมาไถ่อาจารย์จากโจร ย่อมเพิ่มความเห็นใจศิษย์ยิ่งขึ้น ศิษย์ย่อมจะได้รับศิลปะอย่างยอดเยี่ยมของอาจารย์ได้ อย่างเวทัพพะพราหมณ์กับศิษย์ พวกโจรยึดตัวอาจารย์ไว้เป็นตัวจำนำ ปล่อยให้ศิษย์ไปหาเงินมาไถ่

ศิษย์ผู้กตัญญูกราบลาอาจารย์ พร้อมกับบอกว่า "ท่านอาจารย์ครับ ผมจะรีบกลับมาไถ่อาจารย์โดยเร็ว โปรดคอยสัก ๒–๓ วัน ท่านอาจารย์อย่าหวั่นเกรงอะไรเลย อนึ่ง ผมใคร่ขอร้องอาจารย์ โปรดฟังคำของผม และโปรดกระทำตาม คือในวันนี้มีฤกษ์งามยามดี ร่ายมนต์เรียกทรัพย์จากอากาศได้ ท่านอาจารย์ต้องอดทนให้มาก ๆ อย่ายอมแพ้ความทุกข์ ร่ายมนต์บันดาลฝนทรัพย์ให้ตกลงมาเลย ถ้าท่านอาจารย์ไม่ฟังคำของผม ร่ายมนต์เรียกเงินทองให้ตกลงมาแล้ว ท่านอาจารย์จะต้องตาย พวกโจร ๕๐๐ เหล่านี้ ต้องฆ่าท่านอาจารย์เสียเป็นแน่ โปรดอย่าร่ายมนต์บันดาลให้ฝนเงินฝนทองตกลงมาเลยทีเดียว โปรดฟังคำของผมไว้" กำชับอาจารย์แล้วก็ออกเดินทางไป

อันศิษย์ดีมีจิตกตัญญู
รักอาจารย์รักครูคู่ชีวิต
เห็นพระคุณหนุนช่วยอวยประสิทธิ์
ประสาทวิทยาให้ได้เลี้ยงตน.

ฝ่ายพวกโจรพอตกเวลาค่ำ ก็มัดเวทัพพะพราหมณ์ให้นอนแช่วอยู่ ในขณะนั้นพระจันทร์เต็มดวงเบิกฟ้าขึ้นจากโลกธาตุทางตะวันออก พราหมณ์มองดูกลุ่มดาวฤกษ์ ตรวจตราอยู่พบฤกษ์ที่จะทำให้ฝนเงินฝนทองไหลหลั่งลงจากฟากฟ้าได้ถ้าตนร่ายมนต์วิเศษ ก็คิดในใจว่า "เราจะปล่อยให้ความทุกข์มันบีบคั้นไปไยเล่า ร่ายมนต์แล้ว ห่าฝนเงินฝนทองก็จะตกลงมา เราก็ให้พวกโจรมันเก็บตามใจมัน เท่านี้ก็หมดเรื่อง โจรก็จะปล่อยเราเสีย เราก็จะไปธุระของเราได้ คิดแล้วก็เรียกโจรเข้ามาหา พลางถามว่า "ดูก่อนโจรไพร พวกแกจับข้าไว้มีความต้องการอะไรหรือ ?"

พวกโจรพากันตอบว่า "อาจารย์ พวกเราต้องการอะไรเล่า ถ้าไม่ใช่ทรัพย์ พวกเราจับท่านไว้ ก็เพราะต้องการทรัพย์นะซี อาจารย์"

เวทัพพะพราหมณ์เห็นทางรอดปลอดโปร่ง พูดว่า "ถ้าพวกเจ้าต้องการทรัพย์ก็แก้มัดข้าเสียซี ให้ข้าอาบน้ำดำเกล้า

หาผ้าใหม่ ๆ มาให้ข้านุ่ง เอาผงหอมทาตัวข้า แล้วเอาดอกไม้มาประดับให้ข้า พากันคุมไว้ ข้าจะเรียกเงินเรียกทองมาให้พวกเจ้าอย่างจุใจทั่วกันทีเดียว"

พวกโจรพากันถามว่า "อาจารย์จะทำอย่างไร จะเรียกเงินทองมาจากไหน"

เวทัพพะพราหมณ์ตอบว่า "เอาเถอะน่า รีบทำตามข้าบอกเร็ว ๆ ประเดี๋ยวพวกเจ้าก็ได้เห็นกันเอง ว่าข้าเรียกเงินเรียกทองได้อย่างไร"

พวกโจรยอมปฏิบัติตามคำของเวทัพพะพราหมณ์ทุกประการ เวทัพพะพราหมณ์รู้ทางเดินของดาวฤกษ์แล้ว สำรวมใจร่ายมนต์วิเศษ มองดูอากาศ ทันใดนั้นเองฝนแก้ว ฝนเงิน และฝนทองก็ไหลหลั่งลงมามากมายเหมือนสายฝน พวกโจรพากันเห็นเป็นอัศจรรย์ยิ่งนัก พากันเก็บรวบรวมใส่ผ้าคลุมของตน ๆ ทำได้เป็นห่อ ๆ แล้วพากันเดินทางต่อไป ด้วยใจอันเบิกบาน เวทัพพะพราหมณ์เดินตามหลังพวกโจร ทั้งนี้เพราะพวกโจรยังไม่ยอมปล่อยให้เป็นอิสระ เนื่องด้วยเห็นเวทัพพะพราหมณ์มีความสามารถเป็นเลิศแล้ว ต้องยึดถือเป็นที่พึ่งไปตลอดกาล ถึงคราวขัดสนก็จะให้เรียกเงินเรียกทองมาให้อีก ไม่ต้องไปปล้น

สดมภ์ใครอีกก็ได้ เป็นอันว่าเวทัพพะพราหมณ์กลายเป็นขุนคลังของพวกโจรไปเสียแล้ว

พวกโจร ๕๐๐ นั้น คุมตัวเวทัพพะพราหมณ์ ออกเดินทางไปในดงถึงที่แห่งหนึ่ง ก็ปะทะกันกับพวกโจรอีกพวกหนึ่งซึ่งมีกำลังพอ ๆ กัน แต่พวกโจรที่คุมตัวเวทัพพะพราหมณ์ไป ไม่สามารถจะสู้รบได้ ถูกพวกโจรพวกนั้นจับได้ทั้งหมด โจรพวกคุมตัวเวทัพพะพราหมณ์ไป ก็ไต่ถามความประสงค์ของโจรเจ้าถิ่น ทราบว่าโจรเจ้าถิ่นจับไว้ก็เพื่อต้องการทรัพย์เท่านั้นเองโจรพวกนั้นก็บอกว่า "พุทโธ่ เงินทองเป็นเรื่องเล็กเหลือเกิน ถ้าพวกแกต้องการก็ไม่ยากเลย จับพราหมณ์ผู้นี้ไว้เถิด แกมีคาถาวิเศษมาก แกมองดูอากาศพักเดียว เงินทองตกลงมาเป็นห่าฝนทีเดียว พวกเราก็ได้อาศัยพราหมณ์ผู้นี้แหละ ถึงได้เงินทองมากมาย จับแกไว้เถิด"

พวกโจรเจ้าถิ่นเชื่อ จึงปล่อยพวกโจรเหล่านั้นไป จับเวทัพพะพราหมณ์ไว้ แล้วบอกแก่เวทัพพะพราหมณ์ว่า "ท่านจงให้ทรัพย์แก่พวกเราบ้าง"

เวทัพพะพราหมณ์บอกโจรพวกนั้นว่า "เราสามารถจะให้เงินทองแก่พวกเจ้าได้ แต่ว่าการที่จะให้ห่าฝนทองตกลงมาจาก

อากาศนั้น ต้องประสบเวลาที่เป็นฤกษ์ดี บัดนี้ฤกษ์นั้นได้ผ่านไปพ้นเสียแล้ว จักมีก็อีกปีหนึ่งนับจากวันนี้ไป ถ้าพวกท่านต้องการทรัพย์ก็ต้องรอไปถึงปีหน้า เมื่อฤกษ์นั้นผ่านมาถึง เราจึงบันดาลให้ฝนเงินฝนทองตกลงมาให้พวกเจ้า"

โจรพวกนั้นฟังแล้วพากันโกรธอย่างรุนแรง ขู่ตะคอกว่า "ไอ้พราหมณ์ร้าย ทีคนอื่นแกทำให้ฝนเงินฝนทองลงมาจากฟ้าได้ทันทีทันใด พอถึงคราวพวกเราบ้างบอกให้รอถึงปีหน้า"

โจรคนหนึ่งโมโหจัดตามสันดานโจร ฟันเวทัพพะพราหมณ์ขาดสองท่อนดับชีพไปทันที เสร็จแล้วรีบติดตามโจรพวกที่มีทรัพย์นั้นไปโดยเร็ว พอทันก็ไม่รอช้าบุกเข้าโจมตีไม่ทันให้รู้ตัว โจรเจ้าของทรัพย์ถูกฆ่าตายหมดทั้ง ๕๐๐ โจรพวกหลังริบเอาทรัพย์ของโจรพวกนั้นมาแบ่งกัน แต่แล้วด้วยความโลภที่จะครอบครองทรัพย์ทั้งหมด ต่างฝ่ายต่างประหัตประหารกัน แย่งทรัพย์มาเป็นของตนเรื่อย ๆ ไป จนในที่สุดก็เหลือเพียง ๒ คน ต่างคนต่างมีทรัพย์อยู่คนละส่วนเท่า ๆ กัน

โจรทั้ง ๒ คนนั้น ต่างคนต่างคิดที่จะแย่งทรัพย์ของกันและกัน จะต่อสู้กันด้วยอาวุธต่างก็เกรงฝีมือกันอยู่ จึงต่างต้องหาลู่ทางที่จะไม่ใช้อาวุธ เรียกอย่างปัจจุบันนี้ว่า "ได้มาโดย

สันติวิธี" แต่สันติวิธีของโจรคู่นี้ มีความหมายว่า อีกคนหนึ่งตายไปเสีย ต่างคนต่างก็เก็บความคิดของตนไว้ในใจ เดินทางร่วมกันมาด้วยกิริยาอาการที่เป็นมิตร มาใกล้หมู่บ้านตำบลหนึ่งก็เอาทรัพย์ซ่อนไว้ในพุ่มไม้ คนหนึ่งคอยเฝ้า อีกคนหนึ่งเข้าไปที่หมู่บ้านหาอาหารมาสู่กันกิน คนที่เข้าไปหาอาหารก็เดินคิดอุบายที่จะฆ่าอีกคนหนึ่งให้ตายไปเสีย คนที่นั่งเฝ้าทรัพย์ก็คิดเหมือนกัน คนที่นั่งเฝ้าทรัพย์คิดว่า "ตอนที่มันกลับมา ก็คงถืออาหารมาให้เรา เวลานั้นมันต้องขาดความระวังตัว โอกาสของเราอยู่ที่ความฉับพลัน ต้องลงมือเล่นงานมันตอนนี้ อย่าให้มันทันระวังตัว"

คนที่เข้าไปหาอาหารก็คิดว่า "คราวนี้เป็นโอกาสของเรายิ่งนัก เราเอายาพิษใส่อาหารให้มันกินเสีย เราก็จะได้ครอบครองทรัพย์สมบัติทั้ง ๒ ส่วน"

โจรที่เข้าไปหาอาหาร ได้อาหารมาแล้วก็จัดแจงหุงหากินสำหรับตนเองเสร็จแล้ว ส่วนที่แบ่งไว้สำหรับเพื่อนโจรเอายาพิษใส่ แล้วนำมาให้เพื่อน มาถึงที่ซ่อนทรัพย์กำลังก้มวางห่ออาหาร โจรที่เฝ้าทรัพย์ก็หวดฉับเข้าด้วยคมดาบ ขาด ๒ ท่อนไปเสียแล้ว เมื่อประหารเพื่อนโจรแล้ว ก็คิดกระหยิ่มอิ่มใจใน

การที่ตนได้ครองทรัพย์ทั้งหมด จึงแก้ห่อข้าวที่เพื่อนโจรนำมาให้ด้วยความสำราญใจ แต่หารู้ไม่ว่าอาหารนั้นเจือยาพิษ ฉะนั้นยังไม่ทันกลืนคำแรกก็คว่ำหน้าลงจมห่อข้าวไปเลย ชีวิตดับไปอีกคนหนึ่ง

ตอนนี้ท่านได้แทรกคำสุภาษิตไว้ว่า "**ขึ้นชื่อว่าความโลภเป็นมูลของความพินาศแท้ ๆ**" ขอให้ท่านผู้อ่านจงจำไว้ ความโลภมากไม่ให้ความเจริญ ไม่ให้ความสุขแก่ใคร ๆ เลย ทำให้คนผู้มีความโลภถึงความพินาศด้วยประการต่าง ๆ โจรคู่นี้เป็นตัวอย่างอันดีแห่งความพินาศเพราะคิดละโมภ

กล่าวถึงลูกศิษย์ที่ไปหาทรัพย์มาไถ่ตัวอาจารย์ ต้องเสียเวลาอยู่ ๒–๓ วัน จึงเดินทางกลับมาถึงที่สำนักโจร ไม่พบอาจารย์และพวกโจรที่นั่นเสียแล้ว เห็นแต่ทรัพย์หล่นเรี่ยรายอยู่ เพราะพวกโจรเก็บไปไม่หมด ก็นึกรู้ได้ทันทีว่า "อาจารย์ไม่เชื่อเรา ป่านนี้คงถูกฆ่าเสียแล้วพร้อมทั้งพวกโจร เราจะเดินตามรอยไป" ออกเดินทางไปตามรอย ก็ไปพบอาจารย์ถูกฟันขาดสองท่อน จึงทำการเผาสรีระของอาจารย์ บูชาด้วยดอกไม้ป่า แล้วเดินตามรอยต่อไป ก็พบคนตายเป็นระยะรายทางไป ในที่สุดก็พบโจร ๒ คนนอนตาย คนหนึ่งถูกฟันขาด ๒ ท่อน อีกคนคว่ำหน้าจมห่อข้าว ก็คาดเรื่องราวได้ถูกต้องทุกประการ

ไม่ผิดพลาดเลย เมื่อลองค้นหาดูในบริเวณนั้น ก็พบทรัพย์เป็นอันมากซ่อนอยู่ในพุ่มไม้รก ใกล้ ๆ กับศพโจรที่นอนตายคาห่อข้าว ก็อุทานมาเป็นสุภาษิตว่า "ผู้ที่หวังความเจริญความสุขให้แก่ตนโดยอุบายอันไม่ชอบ ไม่เหมาะสมกับเหตุการณ์ จะต้องเดือดร้อนเหมือนพวกโจรชาวเจติ ฆ่าเวทัพพะพราหมณ์เสียแล้ว พวกตนเองก็พากันถึงความพินาศล้มตายไปตาม ๆ กัน" แล้วก็ขนทรัพย์สินเงินทองเหล่านั้นกลับบ้าน ตั้งหลักฐานเป็นสุขไปตลอดอายุขัย

"รู้เวทมนต์คาถาวิชาขลัง
ต้องระวังการใช้ให้เหมาะสม
ดูกาละ เทศะ ความนิยม
แม้นหลงงมใช้ผิดพลาด พินาศเอย."

คำปรารภ

ข้าพเจ้าลงมาธุระที่กรุงเทพ ฯ เมื่อปลายเดือนมกราคมนี้ จ.อ. แถบได้มาปรารภกับข้าพเจ้าว่า "ผมใคร่ขอความกรุณาท่านมหาช่วยเรียบเรียงเรื่องธรรมะธัมโม ให้สักเรื่องหนึ่ง เพื่อพิมพ์เป็นหนังสืออนุสรณ์สำหรับแจกในงานฌาปนกิจศพของคุณพ่อ" ข้าพเจ้าก็รับปากว่าได้ ยินดีช่วยในเรื่องนี้ จะเอาเมื่อไรช่วยเตือนก็แล้วกัน เมื่อเสร็จธุระที่กรุงเทพ ฯ แล้ว ข้าพเจ้าก็กลับไปจังหวัดน่าน ครั้นอยู่ต่อมาก็ได้รับจดหมายจาก จ.อ. แถบ พร้อมกับบันทึกก่อนตายของคุณโยมเหลือบด้วย เป็นการเตือนให้ข้าพเจ้าทราบว่าเรียบเรียงหนังสือที่ จะพิมพ์ เป็นอนุสรณ์สำหรับแจก ในงานดัง กล่าวนี้ได้แล้ว ข้าพเจ้าจึงรีบจัดการทันที

ข้าพเจ้ากับ คุณโยมเหลือบ สนิทสนมกันพอสมควร ตามฐานะของพระกับอุบาสก เมื่อครั้งข้าพเจ้ายังพำนักอยู่ที่วัดปฐม-บุตรอิศราราม คุณโยมเหลือบเคยขึ้นไปสนทนาด้วยที่กุฏิบ่อยๆ ท่านเป็นคนชอบความสงบ ชอบสนทนาธรรมะธัมโม ท่านเจริญสมถกรรมฐานเป็นประจำ ก่อนนอนท่านบอกว่าเจริญ

พุทธานุสสติกรรมฐานเสมอ ด้วยพุทธานุสสตินี้เป็นที่ถูกกับจริตของคุณโยมเหลือบ ข้าพเจ้าจึงถือเอาเรื่องนี้เป็นนิมิตแห่งการเรียบเรียงธรรมะเรื่องนี้ขึ้น อนึ่ง พุทธานุสสติกรรมฐานนี้นับเป็นอารมณ์หนึ่งในบรรดาอารมณ์ ๔๐ อย่างของสมถกรรม-ฐาน คงจะอำนวยประโยชน์แก่ท่านผู้อ่านบ้างไม่มากก็น้อย

ข้าพเจ้าขออุทิศส่วนกุศลที่พึงได้จาก การนี้ แด่คุณโยมเหลือบ หากคุณโยมเหลือบได้ทราบด้วยวิถีวิญญาณใด ๆ ก็ขอได้มาอนุโมทนาส่วนกุศลนี้ด้วยเถิด อนึ่ง ขอขอบพระคุณบูรพาจารย์ทั้งหลายที่ได้แต่งหนังสือ เกี่ยวกับเรื่องพุทธานุสสตินี้ไว้ให้ข้าพเจ้าได้ศึกษาค้นคว้าไว้ ณ ที่นี้ด้วย หากท่านล่วงลับไปสู่สัมปรายิกภพภายภาคเบื้องหน้าแล้ว ก็ขออุทิศส่วนกุศลที่พึงได้จากการนี้แด่ท่านเหล่านั้นทุกท่าน

อนึ่ง ในการนี้ หากจะมีข้อผิดพลาดใด ๆ เกิดขึ้นแล้วไซร้ ข้าพเจ้าขอน้อมรับความผิดนั้นทั้งหมดแต่ผู้เดียว และขออภัยท่านผู้อ่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย.

สำลี โสธโน

(พระมหาสำลี โสธโน)

วัดพญาภู จังหวัดน่าน

๒๕ มี.ค. ๐๘

พุทธานุสสติกรรมฐาน

พุทธานุสสติกรรมฐานนี้ เหมาะกับบุคคลผู้เป็นสัทธาจริต คือเป็นคนมักเชื่อพึ่งผู้อื่น มากไปด้วยความเลื่อมใสในพุทธาทิคุณ ยินดีในศีลทานการกุศลสุจริตต่าง ๆ ฉะนั้นผู้ที่เจริญพุทธานุส-สติกรรมฐานได้ผล ต้องเป็นคนที่เป็นสัทธาจริต ต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงพุทธานุสสติพอเป็นแนวทางแห่งการศึกษา และปฏิบัติของกุลบุตรผู้ใคร่ในธรรมต่อไป

พุทฺธานุสฺสติภาเวตุกาโม กุลบุตรผู้ใคร่ที่จะเจริญพุทธานุสสติกรรมฐานนี้ พึงทำจิตของตนให้ประกอบด้วยความเลื่อมใส ไม่หวั่นไหวในพระพุทธคุณ พึงไปสู่เสนาสนะคือที่อยู่อันสงัดหาสิ่งรบกวนมิได้ที่ใดที่หนึ่งแล้ว นั่งขัดสมาธิตั้งกายให้ตรง พึงระลึกนึกถึงคุณขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยบทว่า อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺ-ปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ ฯ ดังนี้ก็ได้ หรือจะระลึกว่า โส ภควา อิติปิ อรหํ โส ภควา อิติปิ สมฺมาสมฺพุทฺโธ โส

ภควา อิติปิ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน โส ภควา อิติปิ สุคโต โส ภควา อิติปิ โลกวิทู โส ภควา อิติปิ อนุตฺตโร โส ภควา อิติปิ ปุริสทมฺมสารถิ โส ภควา อิติปิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ โส ภควา อิติปิ พุทฺโธ โส ภควา อิติปิ ภควา ฯ ดังนี้ก็ได้ หรือจะระลึกแต่บทใดบทหนึ่ง มีบทว่า อรหํ เป็นต้นก็ได้ ดังต่อไปนี้

อรหํ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นทรงพระนามว่า อรหํ เพราะอรรถาธิบายดังต่อไปนี้

๑. พระพุทธองค์เป็นผู้ไกลจากข้าศึกคือกิเลส อธิบายว่า พระพุทธเจ้าสถิตอยู่ในที่อันไกลยิ่งจากกิเลสทั้งปวง เพราะกิเลสทั้งหลายมีราคะความกำหนัดยินดีเป็นต้น พระองค์ขจัดเสียแล้วด้วยพระแสงแก้ว คือ อริยมรรคญาณ เหตุดังนั้น จึงทรงพระนามว่า อรหํ

๒. พระพุทธองค์หักเสียได้ซึ่งกำกงแห่งสังสารจักร อธิบายว่า สังสารจักรนั้นได้แก่สังสารวัฏฏ อันมีเบื้องต้นและที่สุดมิได้ปรากฏ อันสัตว์ทั้งหลายเวียนเกิดเวียนตายไม่มีที่สิ้นสุด สังสารจักรนี้มีอวิชชาภพและตัณหาเป็นดุม มีสังขารทั้ง ๓ คือ ปุญญาภิสังขาร อภิสังขารคือบุญ อปุญญาภิสังขาร อภิสังขาร

คือบาป อเนญชาภิสังขาร อภิสังขารที่ไม่ใช่ทั้งบุญและบาป เป็นกรรม มีชราความแก่มรณะความตายเป็นกง อันปัจจัยแห่งตน มีเหตุปัจจัยเป็นต้นร้อยเข้าด้วยเพลา คืออาสวสมุทัย (เหตุให้อาสวะเกิด) ประกอบเข้าในรถคือภพทั้ง ๓ ได้แก่ กามภพ รูปภพ อรูปภพ ขับเข็นไปสิ้นกาลช้านาน มีที่สุดและเบื้องต้นมิได้ปรากฏ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นสถิตเหนือปฐพีคือศีล ด้วยพระบาทคือความเพียร ภายใต้ควงไม้มหาโพธิแล้ว ทรงพระแสงแก้วคืออริยมรรคญาณ ด้วยพระหัตถ์คือศรัทธา ฟาดฟันเสียซึ่งกรรมแห่งสังสารจักรทั้งปวงให้ขาดขจัดขจายมิให้คืนคุมติดกันเข้าได้อีกต่อไป เหตุดังนั้น จึงทรงพระนามว่า อรหํ

อีกนัยหนึ่ง สังสารจักร ได้แก่ สังสารวัฏฏ มีอวิชชาความไม่รู้เป็นดุม เพราะอวิชชาเป็นมูลเหตุให้เกิดรูปธรรมนามธรรม เหมือนดุมเป็นเหตุให้เกิดกรรมและกงฉะนั้น มีชราและมรณะเป็นกง เพราะว่าชราและมรณะนี้เกิดในที่สุดแห่งภพและชาติ เกิดมาแล้วมีชราและมรณะเป็นที่สุดทุกรูปทุกนามเหมือนล้อมีกงเป็นที่สุดฉะนั้น มีธรรม ๑๐ ประการ คือ สังขาร(ความปรุงแต่ง), วิญญาณ (ความรู้แจ้ง), นามรูป, สฬายตนะ (อายตนะ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ), ผัสสะ (การ

สัมผัสถูกต้อง), เวทนา (ความรู้สึก), ตัณหา (ความทะยานอยาก), อุปาทาน (ความยึดมั่นถือมั่น), ภพ (ความมีความเป็น) และชาติ ความเกิด เป็นกรรม เหตุว่าธรรม ๑๐ ประการนี้ มีอวิชชาเป็นเบื้องต้น มีชราและมรณะเป็นเบื้องปลาย เหมือนล้อมีดุมเป็นเบื้องต้น มีกงเป็นเบื้องปลายหรือที่สุดฉะนั้น เหตุดังนั้นจึงทรงพระนามว่า อรหํ

๓. พระพุทธองค์ควรแก่การรับปัจจัย ๔ มีจีวรเป็นต้น อธิบายว่า สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เป็นพระทักขิไนยบุคคลอันเลิศ ควรจะรับซึ่งปัจจัยทั้ง ๔ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัย และสักการะบูชาอันวิเศษ เป็นที่บูชาแห่งเทวดา และ มนุษย์สมณะ และ พราหมณาจารย์ ทั้งปวงบรรดาที่มีอยู่ในโลกนี้ เหตุดังนั้นจึงทรงพระนามว่า อรหํ

๔. พระพุทธองค์มิได้กระทำบาปในที่ลับ อธิบายว่า สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นมิได้กระทำบาป คือ ความชั่วใด ๆ ในที่ลับ เหมือนอย่างสามัญชนทั่วไปที่เป็นพาลแล้วสำคัญตนว่าเป็นปราชญ์ เหตุดังนั้น จึงทรงพระนามว่า อรหํ

อีกนัยหนึ่ง สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์เจ้านั้นไกลจากคนชั่วคนอสัปบุรุษ อยู่ใกล้คนดีคนสัปบุรุษ คนที่เป็นอสัปบุรุษ

มีน้ำใจเป็นบาปหยาบช้า ตั้งหน้าแต่ที่จะทำการอันเป็นอกุศล มิได้ทรมานกายและจิตแห่งตนให้เป็นกุศลขึ้นได้ มากไปด้วยโลภะ โทสะ และโมหะ มิได้ฉลาดในธรรมอันพระอริยเจ้าสั่งสอนปฏิบัติผิดคลองธรรมแห่งพระอริยเจ้า หญิงชายจำพวกนี้ แม้ถึงจะเกิดมาพบพระพุทธองค์ จะยึดมุมผ้าสังฆาฏิอยู่ก็ดี ได้ชื่อว่าอยู่ไกล มิได้พบได้เห็นพระพุทธองค์ พระพุทธองค์ไกลจากคนชั่วคนอสัปบุรุษเหล่านี้ เหตุดังนั้น จึงได้นามว่า อรหํ และคนที่เป็นสัปบุรุษมีศีลธรรม ดำเนินตามรอยพระพุทธองค์ เจริญภาวนาพิจารณาพระไตรลักษณ์เป็นต้น ตั้งอยู่ในอัปปมาทธรรมมิได้ลืมสติ หมั่นระลึกนึกถึงพระพุทธคุณเป็นต้นอยู่เสมอ ภาวนาพระไตรลักษณ์อยู่ทุกอิริยาบถ กำหนดลมหายใจเข้าและหายใจออกอยู่ทุกขณะ หญิงชายจำพวกนี้จะอยู่ไกลร้อยโยชน์พันโยชน์ก็ดี เกิดมาไม่ทันก็ดี ก็ได้ชื่อว่าได้พบเห็นพระพุทธองค์เป็นนิจกาล สมด้วยพุทธบรรหารที่องค์สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ตรัสไว้ว่า "*ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นชื่อว่าเห็นเรา*" ดังนี้ สมเด็จพระพุทธองค์อยู่ใกล้สัปบุรุษเห็นปานดังนี้ จึงทรงพระนามว่า อรหํ

สมฺมาสมฺพุทฺโธ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นทรงพระนามว่า สมฺมาสมฺพุทฺโธ เพราะพระองค์ตรัสรู้อริยสัจ ๔ คือ ทุกข สมุทัย นิโรธ และมรรค ด้วยพระองค์เอง ด้วยอาการมิได้วิปริตเห็นแท้รู้แท้ไม่เคลือบแคลงสงสัยในพระทัยในสิ่งที่ตรัสรู้นั้น เหตุดังนั้น จึงทรงพระนามว่า สัมมาสัมพุทธโธ

วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นทรงพระนามว่า วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน เพราะทรงไว้ซึ่งวิชชา ๘ และจรณะ ๑๕

วิชชา ๘ นั้น ได้แก่

๑. **อิทธิวิธี** แสดงฤทธิได้ เช่น ดำดิน เหาะเหินเดินอากาศ เป็นต้น

๒. **ทิพพโสต** หูทิพย์ คือ สามารถได้ยินเสียงแม้อยู่ที่ไกลได้

๓. เจโตปริยญาณ รู้จักกำหนดใจผู้อื่นด้วยใจของตน

๔. **ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ** ระลึกชาติหนหลังได้แม้จะล่วงมาแล้วนาน

๕. **ทิพพจักขุ** ตาทิพย์ สามารถเห็นแม้สิ่งที่มีเครื่องกำบัง

๖. อาสวักขยญาณ มีปัญญารู้จักทำอาสวะให้เสื่อมสิ้นไป

๗. วิปัสสนาญาณ มีปัญญาพิจารณาเห็นรูปและนามอย่างแจ่มแจ้ง

๘. มโนมยิทธิ มีฤทธิทางใจ คือ สามารถนิรมิตได้ซึ่งกายอื่นนอกจากกายนี้

จรณะ ๑๕ นั้น ได้แก่

๑. สีลสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล

๒. อินทริยสังวร สำรวมอินทรีย์ มีตาเป็นต้น

๓. โภชเน มัตตัญญุตา รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร

๔. ชาคริยานุโยค ประกอบความเพียรเครื่องตื่นอยู่เป็นนิจ

๕. สัทธา เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ มีเหตุ มีผล

๖. หิริ ความละอายต่อบาปอกุศล

๗. โอตตัปปะ กลัวต่อบาปอกุศล

๘. พาหุสัจจะ ความเป็นผู้ได้สดับตรับฟังมามาก

๙. วิริยะ ความเพียร หมายถึงความกล้าหาญในการกระทำความดี

๑๐. สติ ความระลึกได้ คือ ระลึกได้ก่อนทำ พูด คิด เป็นต้น

๑๑. ปัญญา ความรอบรู้ในกองสังขาร

๑๒. ปฐมฌาน ฌานที่หนึ่ง มีองค์ ๕ คือ วิตก วิจาร ปีติ สุข และเอกัคคตา

๑๓. ทุติยฌาน ฌานที่สอง มีองค์ ๓ คือ ปีติ สุข และเอกัคคตา

๑๔. ตติยฌาน ฌานที่สาม มีองค์ ๒ คือ สุข และเอกัคคตา

๑๕. จตุตถฌาน ฌานที่สี่ มีองค์ ๒ คือ อุเปกขา และเอกัคคตา

สมเด็จพระผู้มีพระภาคทรงไว้ซึ่งวิชา ๘ ประการ และจรณะ ๑๕ อย่างดังนี้แล เหตุดังนั้นจึงทรงพระนามว่า วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน

สุคโต สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นทรงพระนามว่า สุคโต เพราะอรรถาธิบายต่อไปนี้

๑. พระองค์มีพระดำเนินงามเลิศ บริสุทธิ์ปราศจากโทษ พระดำเนินของพระองค์คืออริยมรรค ๔ ได้แก่ โสดาปัตติมรรค สกทาคามิมรรค อนาคามิมรรค และอรหัตตมรรค

๒. พระพุทธองค์เสด็จไปสู่สุนทรสถาน คือ พระอมตมหานิพพานอันสิ้นสังสารทุกข์

๓. พระพุทธองค์เสด็จไปดีมิได้กลับ อธิบายว่า พระองค์ละเสียซึ่งกิเลสเป็นสมุจเฉทปหาน ด้วยโสดาปัตติมรรคญาณแล้ว พระพุทธองค์ก็มิกลับมาสู่กิเลสอันละได้แล้วอีก และกิเลสที่พระองค์ละได้ด้วยสกทาคามิมรรค อนาคามิมรรค และอรหัตตมรรคนั้น พระองค์ก็ละได้ขาด จะได้กลับมาสู่กิเลสอันละได้แล้วหามิได้

๔. พระพุทธองค์ทรงกล่าวซึ่งพระวาจาอันควรในที่สมควรกล่าว

ด้วยเหตุดังนี้ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงพระนามว่า สุคโต

โลกวิทู สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นทรงพระนามว่าโลกวิทู เพราะอรรถาธิบายดังต่อไปนี้

๑. พระพุทธองค์รู้ซึ่งโลกโดยประการทั้งปวง

๒. พระพุทธองค์รู้แจ้งซึ่งโลกทั้ง ๓ คือ

๑) *สังขารโลก* ได้แก่กุศลอกุศล

๒) *สัตวโลก* ได้แก่สรรพสัตว์อันมีอัธยาศัยต่างๆ กัน

๓) *โอกาสโลก* ได้แก่แผ่นดินอันเป็นที่อยู่ของสรรพสัตว์

ด้วยเหตุดังนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงพระนามว่า **โลกวิทู**

อนุตฺตโร สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นทรงพระนามว่า อนุตฺตโร เพราะพระองค์เป็นผู้ประเสริฐด้วยพระคุณทั้งปวง คือ ด้วยศีลคุณ สมาธิคุณ ปัญญาคุณ วิมุตติคุณ และวิมุตติญาณทัสสนคุณ บรรดาสัตว์ในโลกธาตุนี้ ผู้ใดผู้หนึ่งจะมีคุณเปรียบด้วยพระองค์หามิได้ เหตุดังนั้นจึงทรงพระนามว่า **อนุตฺตโร**

ปุริสทมฺมสารถิ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นทรงพระนามว่า ปุริสทมฺมสารถิ เพราะพระองค์ทรงทรมานซึ่งบุรุษผู้มีวาสนาควรจะทรมาน คือ ดิรัจฉานบุรุษ มีพระยาอปาลนาคราชเป็นต้น มนุษย์บุรุษ มีสัจจนิครนถเป็นต้น อมนุษย์บุรุษ มีอาฬพวกยักษ์เป็นต้น และหมู่เทวดา มีพระอมรินทราธิราชเป็นต้น

และพรหมปริสัชชะ มีพกาพรหมเป็นต้น พระองค์ทรงทรมานด้วยอุบายต่าง ๆ จนสิ้นพยสนอันร้าย ให้ตั้งอยู่ในสรณคมน์และศีล ผู้ที่ถูกพระองค์ทรมานนั้นก็ได้บรรลุอริยมรรคอริยผลตามสมควรแก่วาสนาบารมีแห่งตน ๆ ที่ได้สร้างอบรมมา เหตุดังนั้นจึงทรงพระนามว่า ปุริสทมฺมสารถิ

สตฺถา เทวมนุสฺสานํ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นทรงพระนามว่า สตฺถา เทวมนุสฺสานํ เพราะเป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย อรรถาธิบายในบทว่า สตฺถา นั้น ดังต่อไปนี้

๑. สตฺถา แปลว่า พระองค์สั่งสอนสัตว์ประกอบด้วยกาลทั้งสาม คือ อดีต อนาคต และปัจจุบัน

๒. สตฺถา แปลว่า เบียดเบียนเสียซึ่งกิเลสมีราคะเป็นต้น

๓. สตฺถา แปลว่า ยังกิเลสให้ฉิบหายจากสันดานตนและบุคคลอื่น

๔. สตฺถา แปลว่า สั่งสอนสัตว์ด้วยอุบายแห่งญาณทั้ง ๓ คือ กามาพจรกุศลญาณ รูปาพจรกุศลญาน และอรูปาพจรกุศลญาณ

๕. สตฺถา แปลว่า นำสัตว์เข้าสู่นิเวศน์สถาน คือ พระนิพพาน

๖. สตฺถา แปลว่า มีอาวุธอันคมกล้า คือ ปัญญา

๗. สตฺถา แปลว่า สั่งสอนสัตว์ด้วยประโยชน์อันสมควร

๘. สตฺถา แปลว่า ยังสัตว์ให้ตั้งอยู่ในประโยชน์ในโลกนี้และโลกหน้า

๙. สตฺถา แปลว่า เหมือนนายสัตถวาหะ พ่อค้าใหญ่นำหมู่พ่อค้าทั้งปวงให้พ้นภัยในมรรคาอันกันดาร

๑๐. สตฺถา แปลว่า ยังสัตว์ให้ข้ามจากชาติกันดาร ชรากันดาร พยาธิกันดาร และมรณะกันดาร

เหตุดังนั้นจึงทรงพระนามว่า สตฺถา เทวมนุสฺสานํ

พุทฺโธ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นทรงพระนามว่า พุทฺโธ เพราะอรรถาธิบายต่อไปนี้

๑. พระพุทธองค์ตรัสรู้อริยสัจ ๔ ด้วยพระองค์เอง และยังสัตว์เหล่าอื่นให้ตรัสรู้ตามด้วย

๒. พระพุทธองค์มีพระบวรสันดานอบรมด้วยพระอรหัตตมรรคญาณอันประเสริฐ อันเป็นต้นเหตุแห่งผล คือ สัพพัญญุตตญาณอันรู้ไปในไญยธรรมทั้งปวงมิได้ขัดข้อง

อีกนัยหนึ่ง พุทฺโธ ศัพท์นี้มีอรรถถึง ๑๕ ประการ คือ

๑. พุทฺโธ แปลว่า ตรัสรู้อริยสัจ ๔ ประการ

๒. พุทฺโธ แปลว่า ยังสัตวโลกอันมีบารมีสมควรจะตรัสรู้ให้ตรัสรู้พระอริยสัจจธรรม

๓. พุทฺโธ แปลว่า มีพระบวรสันดานทรงไว้ซึ่งพระคุณคือสัพพัญญุตญาณ อันหักรานซึ่งกองกิเลส

๔. พุทฺโธ แปลว่า มีพระบวรสันดานทรงพระคุณ คืออรหัตตมรรคญาณ อันหักรานกองกิเลส

๕. พุทฺโธ แปลว่า ตรัสรู้อริยสัจ ๔ ด้วยพระองค์เองหาผู้บอกกล่าวมิได้

๖. พุทฺโธ แปลว่า เบิกบานด้วยพระอรหัตตมรรคญาณเปรียบ ดุจดอกประทุมชาติอันบานใหม่ด้วยแสงแห่งพระอาทิตย์ฉะนั้น เหตุได้พระอรหัตตญาณพิเศษทั้งปวงมีอนาวรณญาณเป็นต้นเกิดพร้อมด้วยพระอรหัตตมรรคญาณนั้น

๗. พุทฺโธ แปลว่า สิ้นจากอาสวะมีกามาสวะเป็นต้นมีอวิชชาสวะเป็นที่สุด

๘. พุทฺโธ แปลว่า มีพระบวรสันดานปราศจากกิเลส ๑,๕๐๐ อย่าง

๙. พุทฺโธ แปลว่า มีพระบวรสันดานปราศจากราคะ

๑๐. พุทฺโธ แปลว่า มีพระบวรสันดานปราศจากโทสะ

๑๑. **พุทฺโธ** แปลว่า มีพระบวรสันดานปราศจากโมหะ

๑๒. **พุทฺโธ** แปลว่า ตื่นจากหลับ คือกิเลส เปรียบดุจบุรุษตื่นขึ้นจากหลับ

๑๓. **พุทฺโธ** แปลว่า ตรัสรู้ด้วยพระสัมมาสัมโพธิญาณแห่งพระองค์เอง หาผู้อื่นที่จะรู้เทียมทันมิได้

๑๔. **พุทฺโธ** แปลว่า พระองค์มีพระบวรสันดานได้ซึ่งพุทธิ คือ อรหัตตมรรคญาณ เหตุประหารเสียซึ่งพุทธิ คืออวิชชา

๑๕. **พุทฺโธ** แปลว่า เสด็จไปสู่พระนิพพานโดยทางมัชฌิมาปฏิบัติ

เหตุดังนั้นจึงทรงพระนามว่า พุทฺโธ

ภควา สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นทรงพระนามว่า ภควา บทว่า ภควา นี้แปลได้ ๘ นัย คือ

๑. ภควา แปลว่า สมเด็จพระพุทธองค์มีพระอิสริยยศ

๒. ภควา แปลว่า เสพซึ่งอริยคุณอันประเสริฐ

๓. ภควฺา แปลว่า ควรจะรับซึ่ง จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัย

๔. ภควา แปลว่า แจกซึ่งแก้ว คือพระสัทธรรม

๕. ภควา แปลว่า หักเสียซึ่งธรรมอันเป็นบาปมีราคะเป็นต้น

๖. ภควา แปลว่า มีพระบารมีอันพระสร้างสมมาช้านาน

๗. ภควา แปลว่า มีพระวรกายและจิตอันเจริญด้วยภาวนาธรรมเป็นอันมาก

๘. ภควา แปลว่า ถึงซึ่งที่สุดแห่งภพ คือ พระอมตมหานิพพาน

ภควา ศัพท์นี้ ถ้าแปลตามปรมัตถนัย แปลได้ ๕ นัย คือ

๑. ภควา แปลว่า พระภาค คือ บารมีธรรม

๒. ภควา แปลว่า หักเสียซึ่งกองกิเลสมีราคะ เป็นต้น

๓. ภควา แปลว่า ประกอบด้วยบุญศิริ

๔. ภควา แปลว่า เสพซึ่งทิพยพรหมวิหาร

๕. ภควา แปลว่า คายเสียซึ่งกิริยาอันเวียนไปในไตรภพ มิได้บังเกิดสืบไปในภพทั้ง ๓

พระนามว่าภควานี้ สมเด็จพระชนนีสิริมหามายาถวายก็หามิได้ สมเด็จพระเจ้าสิริสุทโธทนะผู้เป็นพระราชบิดาและพระบรมวงศานุวงศ์อันเป็นพระญาติทั้งสองฝ่าย ๆ ละ ๘ หมื่นถวายก็หา

มิได้ ใช่แต่เท่านั้น จะได้เป็นพระนามอันมเหสักขะเทวราช มีท้าวสหัสนัยบพิตรและสันดุสิตเทวราชถวายก็หามิได้ พระนามอันนี้เป็นคุณวิโมกขขันติกนาม พระองค์ได้คราวเดียวกันกับพระสัพพัญญุตตญาณ เหนือบัลลังก์ ณ ควงไม้มหาโพธิ ในคัมภีร์พระวิสุทธิมรรค ท่านกล่าวว่าเป็นคุณเนมิตตกนามแต่ภควาบทเดียว ในคัมภีร์นิเทศและปฏิสัมภิทานั้น ท่านกล่าวว่าเป็นคุณเนมิตตกวิโมกขขันติกนาม ตั้งแต่ อรหํ ตลอดจนถึงภควา

เมื่อพระโยคาวจรหรือกุลบุตรคนใดคนหนึ่งระลึกถึงพระคุณแห่งสมเด็จพระศรีสรรเพ็ชญสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยนัยดังกล่าวมาแล้วนี้ ราคะ โทสะ และโมหะก็จะไม่ครอบงำจิต จิตแห่งพระโยคาวจรก็ซื่อตรงเป็นอันดี นิวรณธรรมทั้ง ๕ มี กามฉันทนิวรณ์เป็นต้นสงบลง เมื่อจิตสงบลงแล้ว วิตกวิจารอันน้อมไปในพุทธคุณก็จะบังเกิดขึ้น เมื่อวิตกวิจารบังเกิดแล้ว ปีติทั้ง ๕ ประการ คือ ขุททกปีติ ขณิกปีติ โอกันติกาปีติ อุพเพงคาปีติ และผรณาปีติ ก็จะบังเกิดในขันธสันดาน เมื่อปีติบังเกิดแล้ว กายปัสสัทธิ จิตปัสสัทธิ ความระงับกายระงับจิตก็จะบังเกิดขึ้น เมื่อปัสสัทธิทั้ง ๒ บังเกิดแล้วก็เป็นเหตุให้ได้สุข ๒ ประการ คือ

สุขในกาย สุขในจิต เมื่อสุขบังเกิดแล้ว จิตแห่งพระโยคาวจรก็จะตั้งมั่นด้วยอุปาจารสมาธิ การเจริญพุทธานุสสตินี้ให้สำเร็จคุณธรรมแต่เพียงอุปาจารฌานเท่านั้น ไม่อาจให้ถึงซึ่งอัปปนา เพราะจิตของพระโยคาวจรที่ระลึกซึ่งคุณแห่งพระพุทธเจ้านั้น ระลึกด้วยนัยต่าง ๆ มิใช่แต่นัยหนึ่งนัยเดียว พระพุทธคุณนี้ลึกล้ำคัมภีรภาพยิ่งนัก ไม่มีที่สิ้นสุด ไม่มีที่หยุดที่ยั้งแม้จะหยั่งด้วยปัญญา เหตุฉะนี้ พระโยคาวจรผู้เจริญพุทธานุสสติจึงคงได้แต่เพียงอุปาจารฌานเท่านั้น ท่านที่เจริญพุทธคุณนี้จะมีสันดานประกอบด้วยความรักใคร่ในสมเด็จพระสรรเพ็ชญพุทธองค์ จะถึงซึ่งความไพบูลย์ด้วยคุณธรรม คือ ศรัทธา สติปัญญา และบุญ สันดานนั้นก็จะมากไปด้วยความปรีดาปราโมทย์อาจอดกลั้นได้ซึ่งทุกข์ และภัยอันจะมาถึงจิตได้ จักสำคัญว่าได้อยู่ร่วมด้วยสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ร่างกายแห่งบุคคลผู้มีพระพุทธานุสสติกัมมัฏฐานซับซาบอยู่นั้น สมควรจะเป็นที่สักการะบูชาแห่งหมู่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย จิตแห่งบุคคลนั้นจะน้อมไปในพุทธภูมิ จะประกอบด้วยหิริและโอตตัปปะ มิได้ประพฤติล่วงซึ่งวัตถุอันพระพุทธองค์ทรงห้ามไว้ จะมีความ

ความกลัวและละอายต่อบาปดุจดังว่าเห็น พระ พุทธองค์ อยู่ในที่เฉพาะหน้าแห่งตน แม้ว่าวาสนาบารมียังอ่อนมิอาจสำเร็จฌานสมาบัติและมรรคผล ก็มีสุคติภพเป็นที่ไปในเบื้องหน้า เหตุดังนั้น นักปราชญ์ผู้มีปัญญาทั้งหลายอย่าพึงประมาทในพุทธานุสสติกัมมัฏฐานอันมีคุณานิสงส์เป็นอันมาก โดยนัยดังกล่าวมาแล้วนี้.

–จบพุทธานุสสติกัมมัฏฐาน–

ตำรายาแผนโบราณ

ยาแก้บิดหัวลูก – แก้บิดทุกชนิด – แก้อหิวาต์

ท่านให้เอาตัวยาดังนี้

เขากวางหนัก ๑ บาท, งาช้างหนัก๑บาท, กระเทียมหนัก ๑ บาท, พริกไทย ๒๕ เม็ด, ใบยอ ๗ ใบ, ลูกสมอไทย ๗ ลูก, ขิง ๗ แว่น (ยาทั้งหมดนี้ต้องใส่กะทะคั่วไฟให้สุกเสียก่อน)

หญ้าผองไฟ กะดูพอควร, พิมเสนหนัก ๕ หุน, ชันผง หยิบมือหนึ่ง, ขี้ยาฝิ่นหนัก ๑ เฟื้อง ยานี้ท่านให้บดทำผงใช้ลูกสมอต้มเป็นกระสาย ถ้ายังไม่หยุด ท่านให้เอาเปลือกแคต้มเป็นกระสาย หายดีนักแล ฯ.

ยาไม่ต้องอยู่ไฟ

ท่านให้เอา ต้นอุ้มลูกดูหนัง(หนัก ๓ บาท), หางไหลแดง, เจตมูลเพลิงแดง, ขอมชะนางแดง, ต้มสลดกินลง, แก่นแสมทะเล, พริกไทยร่อน, ดีปรี (ยาทั้งหมดนี้ให้เอาหนักสิ่งละ ๑ บาท

เท่า ๆ กัน) เอามาโขลกให้ละเอียดเข้ากันแล้วห่อผ้าขาวแช่สุรา ๒๘ ดีกรีไว้ราว ๆ ๑ คืน รับประทานเช้าเย็น เวลาละประมาณ ๑ ถ้วยตะไล ไม่ต้องอยู่ไฟ.

ยามหาประสระเกลือ

ยามหาประสระเกลือนี้ มีสรรพคุณหลายเหลือ แก้เลือดในไฟ วิกาลคุมเข้า ที่เน่าร้าย ยาบังคับให้ไหลออกมา ในกลประกอบยา มีดังนี้:–

ขิง, ข่า, หัวหอม, กระทือ, ไพร, กระเทียม, กระชาย, พริกเทศ, พริกไทยร่อน, ใบมะคำไก่, เปลือกกุ่มน้ำ, เปลือกกุ่มบก, เปลือกทองหลางใบมน, เปลือกมะรุม, หัวว่านร่อนทอง, หัวขมิ้นอ้อย, หัวอุตพิด, หัวบุก, หัวกลอย, หัวกระดาษแดง, หัวกระดาษขาว, หัวว่านน้ำ, เปลือกสมุลแว้ง, ผิวมะกรูด, ผักส้มป่อย, แก่นแสมสาร, บรเพ็ด, ลูกคัดเต้า, สะค้าน, ใบสะเดา, ดอกดีปลี, รากชะพลู, รากเจตมูลเพลิง, แห้วหมู (ยาทั้งหมดนี้เอาหนักสิ่งละ ๔ บาท เท่า ๆ กัน)

สารส้ม, ดินประสิว, หัวดองดึง, เกลือสินเธาว์ (ยาทั้งทั้งหมดนี้เอาหนักสิ่งละ ๘ บาท เท่า ๆ กัน)

มหาหิงคุ์, ยาดำ, หญ้าผองไฟ, สลัดได (ยาทั้งหมดนี้เอาหนักสิ่งละ ๑๐ บาท เท่า ๆ กัน)

ยาทั้งหมดนี้ตากแห้ง และตำให้ละเอียด และเอาดีเกลือคลุกเคล้า หนัก ๔๐ บาท แล้วเอาเกลือตำบ่น หนักเท่าตัวยาทั้งหลายใส่ลงไป เอาแก่นขี้เหล็ก, เถาวัลย์เปรียง ต้มเอาแต่น้ำ, น้ำส้มมะกรูด, น้ำส้มมะนาว, น้ำส้มมะขาม เทรวมลงไปในยาที่ตำละเอียดแล้ว หมักไว้ กะพอปั้นเป็นลูกกลอนกลืนกินได้ ยาขนานนี้มีสรรพคุณ แก้โรคหายสิ้น โรคเหือด เลือดลม มุตกิดริดสีดวง ท้องมาร ไข้เรื้อรัง แก้ไอ แก้กร่อนกษัย เกลื่อนฝีภายใน แก้เน่า แก้เปื่อยพุพัง แก้คันในเนื้อหนัง แก้ทั้งฟกบวม และฆ่าพยาธิให้ตาย หายสิ้นแลฯ.

ยาแก้กษัยกล่อน

มีอาการให้เกิดเป็นก้อนเป็นเถาเป็นดานในท้อง ให้เส้นท้องตึงหลังแข็ง เมื่อยแขนขา และแก้ลมคมาวาตให้ตึงเกลียวคอ มึนงงศีรษะ

ท่านให้เอา เบ็ญจกูล, แห้วหมู, บรเพ็ด, ไพร, กระทือ, ข่า, แสมทั้ง ๒, ส้มกังทั้ง ๒, แก่นขนุน, แกแล, แก่นสนเทศ, ลูกจันทน์, ดอกจันทน์, กานพลู, ยาดำ (ยาทั้งหมดนี้เอาสิ่งละ ๑ บาท) เถาวัลย์เปรียง, แก่นขี้เหล็ก หนักสิ่งละ ๖ บาท สมอเทศ, สมอไทย, สมอดีงู อย่างละ ๑๕ ผล มะขามป้อม ๒๐ ผล ดีเกลือไทยหนัก ๘ บาท รวมกันต้มกินได้ทั้งชายและหญิง.

ยาไฟห้ากอง

ท่านให้เอา ดีปลี ๑, ขิงแห้ง ๑, แก่นแสมทะเล ๑, เจตมูลเพลิง, พริกไทยเท่ายาทั้งหลายตำให้เป็นผง

แก้อหิวาต์, บ่วง ๘ ประการ, ธาตุวิปริตต่าง ๆ, แก้ลมบ่วง ๑๐๘, แก้จุกเสียดแน่น, อาเจียนปวดท้อง, ท้องร่วง, ขับระดูเสีย, แก้ปวดมดลูก ใช้น้ำสุราหรือน้ำร้อนเป็นกระสาย.

ยาแก้โรคไซง้อ

ท่านให้เอา "ต้นโทงเทง" ตำให้ละเอียดคั้นเอาน้ำ เอา

น้ำสุราเป็นกระสาย แก้ได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ภาษาจีนเรียกว่า "ตันเต็งลั่งเช้า" (ท่านห้ามไม่ให้เอาสินบน).

ยาแก้ผีคัณฑสูตร

ท่านให้เอา ลูกกระเบา, ลูกกระเบียน, การบูร, กำมะถันเหลือง, ขี้กบไม้สัก (ยาทั้งหมดนี้เอาหนักสิ่งละ ๑ บาท) สบ้ามอญ ๓ ลูก ยาทั้งหมดนี้รวมกันตำพอละเอียด แล้วเอามะพร้าวห้าวผลใหญ่ ๑ ผล ขูดให้หมด แล้วเอาเคล้าเข้ากับยาที่ตำรวมกันทั้งหมด

วิธีทำ ให้เอายาใส่ในหม้อ แล้วเอาฝาละมีปิดปากหม้อ แต่ฝาละมีปิดปากหม้อต้องต่อยเอาจุกออกและจุรที่ฝาละมีแล้วขุดหลุมให้ลึกกะดูพอให้ฝังหม้อลงให้มิด แล้วเอากระป๋องลิ้นจี่วางไว้ก้นหลุมแต่หงายปากกระป๋องขึ้น แล้วปากหม้อครอบลงไปที่ปากกระป๋อง แล้วเอาไฟสุมที่ก้นหม้อ สุมไปประมาณ ๑ วันใช้ได้ แล้วท่านจะได้น้ำมันที่ตกอยู่ก้นกระป๋องแล้วจึงเอาน้ำมันนั้นใช้ทาในบริเวณที่เป็นผีคัณฑสูตร และแก้โรคผิวหนังก็ได้ หายดีนักแล ฯ.

แก้โรคเบาหวาน ขนานที่ ๑

ท่านให้เอา ยอดอ้อยแดงยาว ๑ คืบ ผ่า ๔ สับเป็นชิ้นเล็ก ๆ ต้นกกที่ใช้สานเสื่อ ๑๕ ต้น ตัดแต่โคนต้นไป ๑ คืบ หญ้าปล้อง ๑ กำมือ มัด ๓ เปราะ ถั่วดำ ๑ กำมือ ห่อผ้าขาวบางรวมต้มไปด้วยกัน รับประทานบ่อย ๆ แทนน้ำก็ได้ ผู้ที่เป็นมาแล้วรับประทาน ๑๗ หม้อหายขาด.

แก้โรคเบาหวาน ขนานที่ ๒

ท่านให้เอา เม็ดผักชี, สะค้าน, เจตมูลเพลิง, ขิงแห้ง, ชะพลู, ดีปลี, โคกกระสุน, แฝกหอม, จันทน์แดง, จันทน์เทศ, แห้วหมู หนักสิ่งละ ๑ บาท หัวยาข้าวเย็นจีน ๖ สลึง สมอไทย, สมอพิเภก, สมอดีงู หนักสิ่งละ ๒ สลึง อ้อยแดง ๓ ปล้อง เครื่องยาเหล่านี้หั่นบาง ๆ ต้มรับประทานเช้าเย็น มีกำหนด ๑๐ หม้อ ๆ ละ ๗ วัน ในระหว่างรับประทานยานี้ ห้ามรับข้าวต่าง ๆ กล้วยต่าง ๆ ผลไม้ต่าง ๆ ขนมหรือน้ำตาล.

ยาดองเหล้าขนานนี้รับประทานเมื่อคลอดบุตรแล้ว ทำให้ร่างกายสมบูรณ์

ท่านให้เอา โกฐทั้ง ๕, เทียนทั้ง ๕,
ลูกจันทน์เทศ, ดอกจันทน์,
กระวาน, กานพลู,
เปล้าน้อย, เปล้าใหญ่,
ดองดึง, ขิงแห้ง,
ว่านกีบแรด, ว่านร่อนทอง,
เลือดแรด, การบูร,
กะเพราแดงทั้ง ๕, ยาดำ,
ผิวมะกรูด, ชะพลูทั้ง ๕,
เจตมูลเพลิง, หญ้ายอนไฟ,
หางไหลแดงทั้ง ๕

ทั้งหมดนี้หนักสิ่งละ ๑ สลึง รับประทานทั้งเช้าและเย็น ครั้งละครึ่งถ้วยชา.

พิมพ์ที่ ร.พ.สุทธิสารการพิมพ์ 443 โพธิ์สามต้น ถนนอิสสรภาพ ธนบุรี โทร. 61768
สุดใจ เชียวสุทธิ ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา 2508